

This item is the archived peer-reviewed author-version of:

De beelden waren de druppel : waarom beelden van seksuele misdrijven online gedeeld worden vanuit sociaalwetenschappelijk en juridisch perspectief

Reference:

Walrave Michel, van de Heyning Catherine.- De beelden waren de druppel : waarom beelden van seksuele misdrijven online gedeeld worden vanuit sociaalwetenschappelijk en juridisch perspectief
Cahiers politiestudies / Centrum voor Politiestudies - ISSN 1784-5300 - 62:1(2022), p. 163-189
To cite this reference: <https://hdl.handle.net/10067/1853470151162165141>

De beelden waren de druppel.

Waarom beelden van seksuele misdrijven online gedeeld worden vanuit een
sociaalwetenschappelijk en juridisch perspectief.

Michel Walrave* & Catherine Van de Heyning**

* Professor UAntwerpen, Faculteit Sociale Wetenschappen

** Professor UAntwerpen, Faculteit Rechten

De huidige publicatie kadert binnen het project *@ntidote 2.0 - Cyberviolence: defining borders on permissibility and accountability*, gefinancierd door BELSPO (Brain-be 2.0)

Het ongewenst online delen van naakt- en seksuele beelden, en zeker wanneer deze gemaakt zijn tijdens seksuele misdrijven, hebben verstrekende gevolgen voor de slachtoffers. In deze bijdrage zoeken we naar de onderliggende redenen en gevolgen van het verspreiden van beelden van seksuele misdrijven, in het bijzonder bij jongeren, vertrekkende van de reeds vergaarde kennis over het verspreiden van naakt – en seksuele beelden in deze leeftijdsgroep. We staan daarbij in de eerste plaats stil bij het belang van sociale media, alsook de beeld- en online deelcultuur onder jongeren en het verband met het verspreiden van seksuele beelden zonder toestemming. Ook tendensen binnen de mediacultuur en pornoindustrie situeren het maken en delen van beelden van seksuele misdrijven. Vanuit dit begrip van de motieven voor de verspreiding van dergelijke beelden wordt gekeken hoe dit in het juridisch kader voor de bescherming van de seksuele integriteit past. In de eerste plaats komt het nieuwe juridische kader omtrent het verspreiden van seksuele beelden zonder toestemming aan bod. In de tweede plaats wordt het bredere kader van de aansprakelijkheid en verantwoordelijkheid voor deze misdrijven bekeken vanuit de gelaagdheid aan actoren en acties die gepaard gaan met het delen van beelden van seksuele misdrijven. We concluderen dat de online verspreiding van dergelijke beelden het gevolg is van verschillende acties en motieven, waardoor een diversiteit aan oplossingen op vlak van preventie, bestraffing en bestrijding van deze beelden nodig is om slachtoffers te beschermen en bij te staan.

1. Inleiding

“Die beelden zijn voor haar de druppel geweest” verklaarde de vader toen zijn 14-jarige dochter uit het leven stapte nadat foto’s over vermeend seksueel misbruik van het meisje online gedeeld werden.¹ Vijf tieners werden opgepakt in een lopend onderzoek omdat ze het meisje op een kerkhof in Gavere misbruikt zouden hebben en daarna beelden van deze feiten verspreidden. Beelden van seksuele misdrijven² verschijnen steeds vaker online. Het kan dan gaan om beelden van verkrachtingen en aanrandingen, of om voyeuristische beelden die genomen werden zonder kennis of toestemming van het slachtoffer. Niet alleen seksuele geweldsdelicten, maar ook intra-relatieve geweld en misbruik resulteert regelmatig in het verspreiden van intieme beelden, o.a. om de (ex-)partner verder te isoleren en te straffen (Dragiewic, 2018).

Naast het ernstige trauma dat slachtoffers ondergaan ten gevolge van de seksuele misdrijven, leidt het delen van deze beelden tot secundaire victimisatie van de slachtoffers van deze seksuele misdrijven. Slachtoffers van verspreiding van naakt – en seksuele beelden³ ondervinden gevolgen in hun professionele, relationele en zelfs familiale leven en krijgen te maken met ernstige emotionele en psychische schade (Kitchen, 2015; Haynes, 2019; Kirchengast & Crofts, 2019). Uit onderzoek blijkt dat de psychische gevolgen voor slachtoffers van de verspreiding van dergelijke beelden vergelijkbaar zijn met deze van slachtoffers van fysiek misbruik (Bates, 2017). Bovendien werd er een positieve correlatie vastgesteld bij jongeren tussen het verspreiden van deze beelden zonder toestemming en automutilatie (Wachs et al., 2021). De gevolgen voor slachtoffers van het verspreiden van deze beelden, al dan niet van seksuele misdrijven, zijn zo ernstig dat de Belgische wetgever in 2020 ingreep met een wet om zowel de bestraffing van het verspreiden van naakt – en seksuele beelden te verzwaren als om het verwijderen van deze beelden te versnellen⁴. Een slachtoffer kan zowel naar de voorzitter van de rechtbank van eerste aanleg bij eenzijdig verzoekschrift⁵ als naar de politie trekken om deze beelden te laten verwijderen⁶.

¹ Hierover zie E. Bergmans, "Als dader beelden deelt, is dat de ultieme vernedering", *De Standaard* 3 juni 2021.

² Het nieuwe Voorontwerp van wet houdende wijzigingen aan het Strafwetboek met betrekking tot het seksueel strafrecht lag bij het schrijven van deze bijdrage voor het parlement ter bespreking. Het Voorontwerp maakt de keuze om de terminologie seksuele misdrijven te hanteren en deze van zedenfeiten of zedendelicten te verlaten, aangezien de doelstelling is om de overschrijding van de seksuele integriteit te bestraffen en niet zozeer de inbreuk op de openbare zeden. Voorontwerp van wet houdende wijzigingen aan het Strafwetboek met betrekking tot het seksueel strafrecht, *Parl.St.* 55K2141001.

³ In de literatuur worden verschillende bewoordingen gebruikt voor het verspreiden van naaktbeelden of beelden van seksuele activiteiten zonder toestemming. Het strafwetboek spreekt over "een ontblote persoon of een persoon die een expliciete seksuele daad stelt" (art. 371/1 Sw.). In deze bijdrage wordt gekozen om als terminologie "naakt- en seksuele beelden" te gebruiken waarmee beelden worden bedoeld die overeenkomen met het toepassingsgebied van art. 371/1 Sw.).

⁴ Wet van 4 mei 2020 ter bestrijding van de niet-consensuele verspreiding van seksueel getinte beelden en opnames, *BS* 18 mei 2020, 35762.

⁵ Artikel 584, vijfde lid Gerechtelijk Wetboek.

⁶ Artikel 39bis lid 6 Wetboek van Strafvordering.

Naar aanleiding van mediaberichten over het delen van dergelijke beelden, vroegen velen zich af waarom iemand de beelden van zijn of haar misdaden online zou plaatsen. Wie niet opgroeide met sociale media snapt de logica niet van daders of anderen die online beelden verspreiden van de feiten die offline plaatsvonden. Naast de afschuw over het bijkomende leed dat de verspreiding van deze beelden met zich meebrengt voor het slachtoffer, bezorgen de verspreiders daarmee ook meteen bewijs van de feiten dat tegen hen kan gebruikt worden. Zoals Sandberg en Ugelvik schreven: “*an offender videotaping their crimes seems like a counterintuitive and counterproductive thing to do*” (Sandberg & Ugelvik, 2016, p. 1023). Nochtans is de zaak van Gavere geenszins een alleenstaand geval. Zowel in de media als in onderzoek werden reeds verschillende casussen beschreven waar criminele feiten door de plegers of omstaanders gefilmd werden en daarna online geplaatst of gedeeld via sociale communicatieapplicaties.⁷ Ook derden die deze beelden in hun bezit kregen, deelden dergelijke beelden al dan niet voorzien van commentaar. Dit beeldmateriaal werd dan regelmatig tegen de plegers gebruikt in de rechtbank. De motieven voor de deelcultuur van beelden van seksuele misdrijven bleken daarbij niet steeds ondersteund door een motivatie om onrecht aan te klagen, maar ook louter voor vermaak of uit groepsdruk.

Deze bijdrage focust op de onderzoeksvraag welke maatschappelijke en individuele factoren gelinkt zijn met het ongewenst delen van seksuele beelden, in het bijzonder beelden van seksuele misdrijven, en hoe dit strafrechtelijk wordt aangepakt. De focus van deze analyse ligt hierbij op jonge verspreiders die opgroeiden met sociale media. Op basis van de literatuurstudie wordt deze vraag op gestructureerde manier geanalyseerd vertrekkende van de redenen voor jongeren om seksuele beelden te delen om dit nadien toe te passen op het delen van beelden van seksuele misdrijven. Daarna wordt het toepasselijke strafrechtelijk kader besproken. In de eerste plaats wordt de recente wetgeving toegelicht die van toepassing is op het verspreiden van naakt- en seksuele beelden zonder toestemming en toegepast op het delen van beelden van seksuele misdrijven. In een tweede plaats wordt het bredere strafrechtelijk kader besproken van de verspreiding van beelden van seksuele misdrijven, waarbij op systematische wijze de rol van iedere relevante gedraging, en de strafrechtelijke verantwoordelijkheid gepaard met deze gedraging, besproken wordt.

2. De online beeld- en deelcultuur van jongeren

Dat het klikt tussen jongeren en sociale media, is een understatement. Lief en leed delen ze online, niet in het minst omdat in cruciale persoonlijke ontwikkelingen die ze meemaken sociale media een belangrijke rol kunnen innemen. De adolescentie wordt gekenmerkt door fysieke, emotionele en relationele veranderingen. De psychosociale ontwikkelingen die jongeren meemaken worden door Steinberg (2011) in vijf facetten opgedeeld: autonomie, identiteit, intimiteit, seksualiteit en prestatie. Opgroeiende jongeren streven naar meer autonomie, en dit vooral ten opzichte van hun ouders (Bi et al., 2018; McElhaney et al., 2009).

⁷ Zie eveneens D. Coosemans, "Agenten speelden hun verkrachtingsfilmpjes naar elkaar door", *De Standaard* 3 februari 2021, C. Verhaeghe, "Onderzoek naar mogelijke groepsverkrachting nadat beelden opduiken op sociale media", *Bruzz* 6 november 2020, S. Dejaegher en D. Vermeulen, "Jonge Gentenaars verkrachten studente en verspreiden zelf videobeelden: celstraffen met uitstel", *De Morgen* 3 maart 2021, X, "Vijf jaar cel voor seksuele relatie met 13-jarige", *HLN* 26 december 2016.

Opgroeïende jongeren ontwikkelen ook, in dialoog met hun omgeving en door de feedback die zij (online en offline) krijgen, een scherper beeld van wie ze zijn of willen worden. Bij deze identiteitsvorming spelen leeftijdsgenoten een belangrijke rol. Hierbij is acceptatie door leeftijdsgenoten en het ‘fitten’ in de groep belangrijk voor jongeren (Granic et al., 2020). Adolescenten gaan ook een bredere waaier van relaties aan. Naast vriendschappen kunnen ook intiemere relaties ontstaan, waarbij adolescenten doorgaans ook seksueel actief worden (Côté, 2009). Ook in deze ontluikende intimiteit, spelen sociale media een rol, waarbij potentiële dates of geliefden via sociale media gecontacteerd worden (Kaakinen et al., 2021; Walrave et al., 2014). Aangezien jongeren soms bepaalde periodes minder face-to-face contact kunnen hebben, bijvoorbeeld door vakantie met hun ouders of andere gezinssituaties, of wanneer ontmoetingen en andere sociale activiteiten beperkt worden omwille van COVID-19 maatregelen, vormen sociale media de uitgelezen optie om het contact te behouden. Ook in het kader van een romantische relatie, worden digitale media gebruikt om intiem te communiceren. Bovendien is de adolescentie ook een levensfase waarin jongeren belangrijke keuzes maken en zich hierbij fundamentele vragen kunnen stellen. Op school en in buitenschoolse activiteiten, ontwikkelen ze specifieke vaardigheden, presteren ze in hun studies en andere domeinen, wat hen doet nadenken over hun toekomst. De skills die ze ontwikkelen, vormen de basis van beslissingen omtrent bijvoorbeeld toekomstige studies en andere activiteiten die later hun volwassen leven een groot stuk mee zullen bepalen (Steinberg, 2011).

Sociale media vormen hierbij voor jongeren een podium waarop ze zich presenteren. Interacties met leeftijdsgenoten, die ze van offline contexten kennen, maar ook nieuwe relaties die ze aanknopen, helpen adolescenten in het verfijnen van vaardigheden die een belangrijke rol spelen tijdens de ontwikkeling naar volwassenheid (Granic et al., 2020; Livingstone, 2008; Peter & Valkenburg, 2011). Jongeren stellen zichzelf namelijk online in woord en beeld voor. Naast foto’s van zichzelf, passies, hobbies en andere activiteiten die ze delen, kunnen ze opinies uiten en aftoetsen met hun online netwerk, en ook experimenteren met hun *looks*. Bovendien vergelijken ze zich op sociaalnetwerksites ook met leeftijdsgenoten, krijgen ze feedback op vragen die ze stellen en de opinies die ze online ventileren. Hiermee kunnen ze hun identiteit verder valideren door signalen van goed- of afkeuring die ze online krijgen (Nesi & Prinstein, 2015; Schouten, 2007).

Tijdens belangrijke levenservaringen, zoeken jongeren steun bij een beperkte of ruime groep van personen waarmee ze online soms gemakkelijker kunnen communiceren dan offline. Dit noemt men het *disinhibitie- of ontremmingseffect* van digitale media (Suler, 2004). De fysieke afstand die er is tussen twee of meer personen die met elkaar online communiceren, de verminderde non-verbale en contextuele signalen in deze online interpersoonlijke communicatie, kan twijfels of remmingen om iets persoonlijks toe te vertrouwen verminderen (Walther, 1996). Dit disinhibitie-effect kan leiden tot meer intieme conversaties, het gemakkelijker delen van intieme beelden, maar ook het vragen of geven van (emotionele) ondersteuning, wat ook *benign disinhibition* of goedaardige disinhibitie genoemd wordt (Suler, 2004). Internetgebruikers kunnen online echter ook meer geneigd zijn om harde of kwetsende taal te hanteren. Dit vormt kwaadaardige disinhibitie (of *toxic disinhibition* Suler, 2004). De asynchrone aard van communicatie via digitale media kan een voedingsbodem zijn voor

disinhibitie. Enerzijds biedt asynchrone communicatie (jonge) gebruikers de mogelijkheid om te reflecteren vooraleer een online reactie te plaatsen in de vorm van, bijvoorbeeld, een statusupdate (Valkenburg & Peter, 2007). Het asynchrone karakter van online communicatie biedt de mogelijkheid om tactische keuzes te maken omtrent z'n visuele zelfpresentatie en om, bijvoorbeeld, een foto eerst met een filter op te pimpen vooraleer die online te delen (Harris & Bardey, 2019). Anderzijds, kunnen gebruikers van asynchrone online communicatiemiddelen zich minder geremd voelen, omdat ze niet onmiddellijk moeten omgaan met reacties van anderen (Suler, 2004). Onderzoek bij jongeren (9- tot 16-jarigen) stelde vast dat ongeveer drie op de tien (29%) het gemakkelijker vinden om zichzelf te zijn online. Een vijfde (21%) spreekt over andere thema's online en één op de tien (11%) jongeren durft online thema's aansnijden die hij of zij niet face-to-face bespreekt (Smahel et al., 2020). Jongeren met sociale angst vinden het bijvoorbeeld gemakkelijker om zich online te uiten (Antoniadou et al., 2019; Valkenburg & Peter, 2007). Bovendien communiceren jongeren die zich eenzaam voelen meer online over persoonlijke en intieme onderwerpen (Bonetti, Campbell, & Gilmore, 2010) en gebruiken ze het internet meer voor het verkrijgen van emotionele steun (Morahan-Martin & Schumacher, 2003). Hierdoor kunnen ze net meer kwetsbaar zijn voor mogelijk misbruik van persoonlijke informatie die ze meedelen.

Digitale persoonlijke informatie beantwoordt namelijk aan vier kenmerken: online gegevens zijn duurzaam, repliceerbaar, schaalbaar en zoekbaar (Boyd, 2011, 2014). Wat online komt, blijft online. Zelfs wanneer men bepaalde informatie offline haalt, kunnen al snel kopies gemaakt en verspreid zijn. Die repliceerbaarheid houdt eveneens een ander risico in: het oorspronkelijk digitale beeld of de online conversatie kan ook bewerkt of gewijzigd worden. De toepassingen van artificiële intelligentie bieden steeds meer mogelijkheden om stilstaande en bewegende beelden te creëren en te bewerken. Beeldmanipulaties zijn ook moeilijk detecteerbaar, zoals in het geval van *deepfakes*, beelden die soms op basis van oorspronkelijk beeldmateriaal zijn omgevormd tot nieuwe beelden. Bijvoorbeeld, een naakt lichaam van een persoon, krijgt het gezicht van een andere persoon (Delfino, 2019). Beeldmanipulatie is van alle tijden, maar de precisie en toegankelijkheid van software om beelden te bewerken maakt het construeren van gemanipuleerde foto's of video's gemakkelijker.

De schaalbaarheid van elektronische communicatie, namelijk de mogelijkheid om het doelpubliek van de communicatie te beperken of te verbreden, is slechts gedeeltelijk onder controle van de verzender van een boodschap. Digitale gegevens kunnen snel binnen een online netwerk, maar ook door middel van externe zoekmachines, worden gevonden. Kortom, bepaalde online informatie, tekstueel of (audio)visueel, kan individuen blijven achtervolgen gedurende een lange periode in hun leven.

Dit kan bijvoorbeeld voorkomen bij sexting, het maken van intieme beelden die men via de gsm of andere elektronische media doorstuurt. Hoewel dergelijke intieme foto's meestal tussen partners worden uitgewisseld en vertrouwelijk blijven, zijn sommigen al het slachtoffer geweest van zogenoemde *exposure*, het online publiek maken van intieme beelden, na een stukgelopen relatie (Walrave et al., 2018). Soms worden de intieme beelden doorgestuurd naar anderen of geplaatst op zogenoemde *exposure sites*, webpagina's in bijvoorbeeld sociaalnetwerksites waarin dergelijke beelden met een ruimer publiek worden gedeeld. In deze

context spreekt men soms van *secundaire sexting*, het verder doorsturen van intieme beelden die iemand in vertrouwen ontvangen had (i.e., *primaire sexting*).

Steeds meer maakt de term secundaire sexting (ook soms nog als ‘revenge porn’ bestempeld) plaats voor NCII (*non-consensual intimate images*) waarmee de nadruk gelegd wordt op het zonder toestemming van de afgebeelde persoon, verder verspreiden van naakt- of seksuele beelden (Beyens & Lievens, 2016a; McGlynn et al., 2017). *Image-based sexual abuse*, wordt in deze context ook als term gehanteerd, maar is breder dan NCII. *Image-based sexual abuse* behelst het maken of delen van naaktbeelden of seksuele beelden (inclusief videos) van een andere persoon, zonder toestemming (Henry et al., 2020). Dit houdt dus niet alleen intieme beelden in die de persoon zelf heeft gemaakt, oorspronkelijk in vertrouwen gedeeld heeft met iemand anders en door de ontvanger misbruikt worden door ze verder te verspreiden. Naast het verspreiden van intieme beelden, behelst *image-based sexual abuse* ook andere vormen van misbruik, waaronder het filmen van seksueel misbruik door de dader of medeplichtigen, en het verder verspreiden van deze beelden. Daarnaast kunnen seksuele beelden van slachtoffers ook misbruikt worden om het slachtoffer te chanteren (i.e., *sextortion*). Het begrip omvat ook *sexualised photoshopping* (het manipuleren van beelden waarbij het gezicht van het slachtoffer naadloos geïntegreerd wordt in seksuele beelden (*deepnudes*)) en *upskirting* (het zonder toestemming nemen van beelden van vrouwen onder hun rok of jurk) (McGlynn et al., 2017).

Op zijn beurt is *image-based sexual abuse* deel van een continuüm van gedragingen van seksueel geweld. De verwijzing naar een continuüm wordt geleend bij Kelly die het heeft over een ‘continuüm of sexual violence’ enerzijds bedoeld als een reeks van gedragingen die soms in elkaar overlopen en soms moeilijk van elkaar te onderscheiden zijn en, anderzijds, dat deze gedragingen een gemeenschappelijke basis hebben (misbruik, controle, intimidatie en dwang meestal gericht op (het uitoefenen van controle op) vrouwen) (Kelly, 1987). *Image-based sexual abuse* vat deze verscheidenheid van gedragingen die door middel van beelden worden uitgevoerd, samen. Op zich maakt dit dus ook deel uit van een groter geheel, namelijk seksueel geweld (McGlynn et al., 2017). Hierna zullen we verder focussen op twee gedragingen, de verdere verspreiding van intieme beelden (i.e., NCII) en beelden van seksueel misbruik. Welke motieven aan de grondslag liggen van het maken en verspreiden van dergelijke beelden, en de impact hiervan op slachtoffers, komt hierna aan bod.

3. Het online verspreiden van seksuele beelden en beelden van seksuele misdrijven: motivaties en impact

Het online publiek maken van seksuele beelden kan eerst en vooral gesitueerd worden in de seksualisering van de huidige beeldcultuur. Zowel fictie, reclame als muziek(videos) lenen steeds meer uit de iconografie van de pornoindustrie (Attwood, 2009). Op die manier worden seksueel getinte beelden breder verspreid binnen andere mediainhouden die een breed publiek bereiken, waaronder jongeren. Daarnaast is er een gemakkelijkere online toegankelijkheid van pornografisch materiaal en de opkomst van specifieke genres die de grenzen tussen professioneel geproduceerde pornografie en amateurbeelden vervagen. Naast amateurporno, waarbij de beelden (de indruk wekken dat ze) *home-made* zijn, focust de pornoindustrie eveneens op specifieke subgenres, zoals *rape fantasy porn* en *humiliation porn*, waarbij geweld, pijn en vernedering in beeld worden gebracht. Onderzoek van rechtzaken waarbij de mobiele

telefoon inherent deel uitmaakte van het plegen van een seksueel misdrijf stelde vast dat in een meerderheid van de (51 geanalyseerde) cases, de intentie van de pleger was om zelf porno te produceren, om zelf opnieuw de gepleegde daden te bekijken, en op die manier het aangebrachte seksuele misbruik te herbeleven, of te delen en uit te wisselen op specifieke sites (Sandberg & Ugelvik, 2016). Het online delen van beelden van seksueel misbruik werd in andere cases ook gelinkt met bijkomend slachtofferschap van (cyber)pesten en andere vormen van agressie waarvan het slachtoffer het doelwit werd. Hierbij wordt het verspreiden van de beelden van seksueel misbruik niet alleen gezien als een herhaalde confrontatie met het misbruik zelf. Het is op zich ook een vorm van seksueel geweld, waarbij bijkomende daders actief worden, sociaalmediagebruikers die ten aanzien van het slachtoffer op een gewelddadige manier online reageren op de beelden en eventueel de beelden verder verspreiden. Deze verspreiding houdt een verderzetting van het misbruik in, een potentiële onbeperkte reïteratie van het misbruik met een ongekend publiek als getuige (Dodge, 2016). Terzelfdertijd vormen diezelfde beelden ook bewijsmateriaal van het misdrijf, dat in politie- en justitieoptreden gebruikt kan worden. Ook hierbij rijzen vragen over *re-victimisation* namelijk de herhaalde confrontatie van het slachtoffer en familie met de beelden van het misbruik, het herbeleven van het misdrijf door het slachtoffer, wat versterkt kan worden door het tonen van de beelden in het kader van een rechtzaak (Regehr et al., 2021).

In sommige zaken van gefilmd seksueel misbruik, werd het filmen gelinkt met het immiteren van *rape fantasy porn* en *humiliation porn*. Het filmen van de seksuele misdrijven is dus vaak niet toevallig, maar een belangrijke driver voor de mishandeling, en beïnvloedt het mee hoe de feiten verlopen (Yar, 2012). Bovendien is het filmen, tijdens de seksuele misdaad, een bijkomende daad om het slachtoffer te vernederen. Het filmen versterkt het machtsonevenwicht tussen de dader of daders en het slachtoffer (Sandberg & Ugelvik, 2016). Naast de vernederingen en het seksueel geweld, maakt men het slachtoffer bewust dat dit gefilmd wordt. Het filmen leidt tot een *seksuele objectivering* van het slachtoffer (i.e., het reduceren van een persoon tot een lichaam) (Fredrickson & Roberts, 1997). Gefilmd seksueel geweld zorgt ervoor dat het slachtoffer niet alleen het fysieke geweld moet verwerken, maar ook blijft met de vrees dat de beelden kunnen gedeeld worden (Dodge, 2016).

Het filmen en delen van beelden van seksueel misbruik kan eveneens gesitueerd worden in de huidige momentopname cultuur (*snapshot culture*) (Zuromskis, 2013). De eenvoud en snelheid waarmee men van alledaagse en bijzondere gebeurtenissen beelden kan maken, leidt ertoe dat voor velen het filmen een reflex geworden is. Ook voor sommige daders, opgegroeid in deze beeldcultuur, zijn misdrijven bijzondere, buitengewone momenten die ze op beeld willen vastleggen, ook los van eventuele motivaties om de beelden verder te delen (Sandberg & Ugelvik, 2016). In het tijdperk van de *selfie*, is voor sommigen het maken en delen van beelden van zichzelf bij het uitvoeren van een misdrijf eveneens genormaliseerd (Powell & Henry, 2017). Onderzoek stelde vast dat in 24 van de 51 bestudeerde rechtzaken (waarin gebruik van een camera deel uitmaakte van het misdrijf) het 'documenteren' van het misdrijf, werd vastgesteld. Ofwel gebeurde dit filmen impulsief door de dader of medeplichtigen omdat men deze uitzonderlijke gebeurtenis op beeld wou, ofwel werd het misdrijf expliciet geënceneerd om een maximaal visueel effect te bereiken (Sandberg & Ugelvik, 2016). Het filmen door een medeplichtige is namelijk niet steeds een passief opnemen van het misdrijf, soms zijn zowel

de aanwezigheid van de camera als expliciete richtlijnen van de filmende medeplichtige, aanmoedigingen voor de dader om extremer te werk te gaan. Butler spreekt hier van foltering voor de camera. De daders keren zich soms naar de camera om duidelijk in beeld te zijn (Butler, 2007). Kortom, het filmen zelf kan ook een impact hebben op de mishandeling die plaatsvindt. De opname, het tonen of verspreiden van de beelden, zijn ook deel van de vernedering.

Maar dergelijke beelden kunnen ook in een andere tendens binnen de huidige digitale beeldcultuur gesitueerd worden. Steeds meer worden beelden waarin protagonisten belachelijk worden gemaakt of vernederd, zogenaemde *fails* en *pranks*, ruimer online beschikbaar. In deze video's wordt het slachtoffer in de val gelokt en belachelijk gemaakt, waarna de video op online platformen wordt gedeeld en becommentarieerd. Een soortgelijk script wordt gehanteerd in *happy slapping* videos, waarbij één of meerdere personen in een publieke plaats een, vaak toevallig gekozen, slachtoffer aanvallen, de aanval filmen en de beelden online plaatsen (Walrave et al., 2020). Ook deze vormen van agressie kunnen gesitueerd worden in een entertainmentcultuur waarin bepaalde TV-programma's (zoals het Amerikaanse *Jackass*) en de populaire *pranks* op YouTube, een (toevallig) slachtoffer op een publieke plaats in de val lokt of plaagt. Hierbij horen ook de *fail video's* en *fail pages* op sociaalnetwerksites, die een weergave zijn van een praktijk van publieke spot of vernedering. Het feit dat bij *happy slapping* er soms verschillende daders of medeplichtigen zijn, wijst ook op het geplande van het misdrijf en een verdeling van de rollen (Yar, 2012). Deze verschillende typen beelden (d.i., *fail video's* en *happy slapping*) zijn een uiting van een nieuwe online cultuur van vernedering en spot (Cefai, 2020).

In deze context kan men echter ook het doorsturen en online publiceren van verkregen sextingbeelden (i.e., NCII) situeren. Onderzoek bij jongeren en jongvolwassenen stelde namelijk vast dat de meest aangehaalde redenen voor het verder verspreiden van sextingbeelden was, dat het louter als grap bedoeld was, om op te scheppen, om de persoon te plagen of zelfs omdat de jongere die de beelden verder verspreidde er gewoon geen problemen in zag (Clancy et al., 2021). Ook ander onderzoek boog zich over de motieven voor het plegen van NCII. Naast wraak voor een stukgelopen relatie, is het verder doorsturen van sextingbeelden soms gevoed door groepsdruk, roddel of het tonen van de verkregen sextingbeelden als een trofee (Bindesbøl Holm Johansen et al., 2019; Hunehäll Berndtsson & Odenbring, 2021; Ringrose et al., 2021).

In Vlaanderen stelde onderzoek bij jongeren vast dat 9.8% reeds een verkregen sextingbeeld, zonder toestemming, verder doorgestuurd had naar anderen. In totaal heeft 39.5% van de onderzochte jongeren reeds een geforward sextingbeeld ontvangen (Van Ouytsel et al., 2021). De ontvangers van deze beelden kunnen zeer verschillend reageren, wat eveneens een impact kan hebben op het slachtoffer. Uit onderzoek bij Vlaamse jongeren blijkt dat 72% niets deed bij het ontvangen van een doorgestuurd sextingbericht, 6.8% contacteerde de afzender rechtstreeks met de vraag om het doorsturen te stoppen, 7.7% toonde het of stuurde het zelf door naar anderen, slechts 4.9% verwittigde de afgebeelde persoon dat deze intieme foto circuleerde. Een gering aantal jongeren ging te rade bij een volwassene om in te grijpen (0.2% informeert een leerkracht, 2.6% een ouder) (Van Ouytsel et al., 2021).

Een reviewstudie stelde vast dat slachtofferschap hoger zou liggen bij jongeren dan bij volwassenen. In de onderzochte studies schommelde het slachtofferschap van NCII bij volwassenen tussen de 1.1% en 6.3%, terwijl het bij adolescenten tussen de 1.5% en 32% lag. Daderschap lag, volgens de reviewstudie, voor adolescenten, tussen de 3.0% en 24% en voor volwassenen tussen de 1.4% en 16.3%. De reviewstudie verklaart de uiteenlopende prevalentiecijfers door verschillen in gehanteerde definities (bijvoorbeeld, enkel naaktbeelden, halfnaakt, suggestieve foto's of ook tekstberichten) of de wijze van verspreiding (bijvoorbeeld, interpersoonlijk verspreiden via de smartphone of sextingbeelden publiceren op websites), de onderzochte populaties (jongeren, volwassenen in het algemeen of LGBTQ+ respondenten) en de tijdsperiode gebruikt in de bevraging (bijvoorbeeld, het afgelopen jaar of ooit) (Walker & Sleath, 2017).

Prevalentie van slachtofferschap en daderschap van NCII kan echter nog hoger liggen, gezien niet ieder slachtoffer op de hoogte is van het doorsturen van sextingbeelden en niet iedere dader deelname aan NCII wenst toe te geven. Mannen meer dan vrouwen stelden dat het doorsturen van sextingbeelden eigenlijk niet ernstig is, dat het als grap bedoeld is. Bij hen leeft ook de overtuiging dat het de status bij peers verhoogt (Clancy et al., 2019). Een interviewstudie stelde vast dat jongens door andere jongens aangespoord worden om sextingbeelden van meisjes te verkrijgen om die uit te wisselen, om binnen de peergroep aan status te winnen. Daarom zetten ze meisjes onder druk om dergelijke beelden te sturen. De meisjes rapporteerden dat ze sterk gestigmatiseerd worden, wanneer hun intieme beelden door anderen worden gezien (Ringrose et al., 2021). Ook stelde onderzoek vast dat mannen meer dan vrouwen, *slutpages* raadpleegden, maar ook bijdroegen tot deze websites met intieme foto's. Slutpages zijn websites, social media accounts of email listservers waarmee naakte of half-naakte foto's van anderen zonder hun medeweten noch toestemming worden gedeeld, met de mogelijkheid om online onder meer het uiterlijk, de seksualiteit en seksuele ervaring van de afgebeelde personen te becommentariëren (Maas et al., 2021).

Het online delen van deze beelden, zij het in interpersoonlijke online communicatie of in publieke online fora, kan een belangrijke impact hebben op het slachtoffer. Naast de angst en onzekerheid over de breedte van het publiek dat de beelden te zien kreeg, werden ook andere gevolgen vastgesteld op de mentale gezondheid van het slachtoffer, zoals posttraumatische stress, zelfbeschuldiging, lagere eigenwaarde, wantrouwen, depressie, sociale angst, isolement, zelfverwonding, suïcidale gedachten tot ook zelfmoord (Henry et al., 2021; Mandau, 2021; McGlynn et al., 2021; Powell & Henry, 2017; Sparks, 2021). Uit interviews met vrouwelijke slachtoffers bleek dat naast depressieve gevoelens, zelfmoordgedachten en angstgevoelens, de slachtoffers moeilijkheden ondervinden om anderen te vertrouwen (Bates, 2017).

Maar ook andere gevolgen kunnen voortkomen uit NCII. In een schoolcontext, bijvoorbeeld, kan het verspreiden van sextingbeelden leiden tot (cyber)pestgedrag (Ojeda et al., 2019; Van Ouytsel et al., 2019). Verder kan het ook leiden tot reputatieschade van het slachtoffer (Lippman & Campbell, 2014; Ringrose et al., 2013). Het kan ook een impact hebben op het schoolklimaat, en ernstig de sfeer en het vertrouwen binnen een schoolgemeenschap verstoren (Van Ouytsel et al., 2014). Vrouwelijke slachtoffers van NCII worden bovendien soms bijkomend slachtoffer van *slut shaming* en *victim blaming* waarbij het slachtoffer als

verantwoordelijke gezien wordt voor wat haar overkomt, onder meer omdat het slachtoffer zelf in de eerste plaats het intieme beeld had gemaakt en doorgestuurd (Hansen Mandau, 2020; Van Royen et al., 2018). Hierbij speelt de seksuele dubbele standaard eveneens een rol in victim blaming, met name vrouwen wiens intieme beelden verder verspreid worden, worden zelf meer verantwoordelijk gemaakt voor die verspreiding, door zelf in de eerste plaats zo'n intiem beeld te hebben gedeeld. Daarentegen genieten mannen soms onder leeftijdsgenoten respect voor het bezit en het doorsturen van dergelijke beelden (Naezer & van Oosterhout, 2021).

Bovendien is NCII niet steeds een geïsoleerde daad, maar geïntegreerd in een breder patroon van online en offline geweld tussen leeftijdsgenoten of binnen een romantische relatie. Zo stelde onderzoek vast dat individuen die sextingbeelden verder doorsturen, een hogere kans hebben om ook dader te zijn van relationeel geweld (Morelli et al., 2016). Daarnaast kan het dreigen om intieme beelden verder te verspreiden deelvormen van *sextortion*, het onder druk zetten van het slachtoffer om ontvangen sextingbeelden verder te verspreiden, indien geen nieuwe beelden worden gestuurd of indien het slachtoffer een seksuele relatie weigert of niet een bepaald bedrag betaalt. Uit onderzoek onder Amerikaanse jongeren bleek 5% reeds het slachtoffer te zijn geweest, terwijl 3% toegaf zelf al iemand op deze wijze gehanteerd te hebben (Patchin & Hinduja, 2020).

Kortom, hiervoor hebben we twee vormen van misdrijven toegelicht, het maken en delen van beelden van seksuele misdrijven enerzijds, en het verder doorsturen van sextingbeelden, anderzijds. Beide werden gesitueerd binnen tendensen van de huidige beeld- en deelcultuur, waarbij ook ontwikkelingen binnen de mediacultuur en de pornoindustrie deze gedragingen contextualiseren. Ook wordt steeds meer onderzoek uitgevoerd naar de motieven en gevolgen van het ongewenst delen van seksuele beelden of beelden van seksueel misbruik. Uit onderzoek bij jongeren bleek dat men vaak niet stilstaat bij de gevolgen en soms niet zwaar tilt aan het doorsturen van de beelden, hoewel dit gedrag strafbaar is, zoals hierna verder wordt toegelicht.

4. Het verspreiden van seksuele beelden en beelden van seksuele misdrijven als strafrechtelijk feit

Nu we meer inzicht hebben in de redenen waarom dergelijke beelden gedeeld worden, stelt zich de vraag naar de bestraffing. In dit deel wordt kort ingegaan op het strafrechtelijke kader voor het verspreiden van naakt - en seksuele beelden, wat een belangrijke component van de bestraffing van het delen van beelden van seksuele misdrijven is.

Sinds 2016 is het delen van beelden of geluiden van een ontblote persoon of een persoon in seksuele activiteit zonder diens toestemming strafbaar op basis van artikel 371/1 lid 2 Sw. Deze bepaling werd ingevoegd naar aanleiding van het invoeren van een strafbaarstelling van voyeurisme (Spriet & Boeckxstaens, 2016). In de rechtspraak was duidelijk geworden dat de algemene bepaling die aanranding van de eerbaarheid strafbaar stelt onvoldoende was om het heimelijk filmen van intieme beelden te bestraffen⁸. Naast het filmen zelf, stelde de wetgever

⁸ Cass. 31 maart 2015, *Arr. Cass.* 2015, afl. 3, 905, *T.Strafr.* 2015, afl. 3, 142.

ook het verspreiden van die beelden strafbaar. Door de concrete aanleiding van de strafbaarstelling, namelijk de feiten onderliggend van het relevante cassatiearrest, maar ook het feit dat beide strafbaarstellingen werden opgenomen in dezelfde bepaling, leek het verspreidingsverbod betrekking te hebben op in het geniep gefilmde beelden. De wetgever had echter een bredere doelstelling, namelijk de verspreiding zonder toestemming te verbieden los van het al dan niet heimelijk filmen van de beelden.⁹ Sinds deze bepaling werd ingevoerd kende NCII een enorme vlucht. De wetgever meende dat het fenomeen uitvoeriger gereguleerd diende te worden.¹⁰ De wet van 4 mei 2020 had een dubbele doelstelling: enerzijds bepaalde vormen van niet-consensuele verspreiding zwaarder te bestraffen en anderzijds ervoor te zorgen dat het slachtoffer meer mogelijkheden heeft om naaktbeelden te (laten) verwijderen¹¹.

De wetgever wijzigde met de wet van 2020 niets aan de reeds eerder opgenomen incriminatie van niet-consensuele verspreiding van naaktbeelden in artikel 371/1 Strafwetboek, namelijk het tonen, toegankelijk maken, of verspreiden van beelden of geluidsopnames van een ontblote persoon of een persoon die een expliciete seksuele daad stelt, zonder diens toestemming of buiten diens medeweten, zelfs al heeft deze persoon toestemming gegeven tot het maken hiervan. Ook het begin van uitvoering van NCII is strafbaar. Het relevante criterium voor strafbaarheid is de toestemming voor de verspreiding, en niet de toestemming voor het maken van de beelden. Anders dan in gelijkaardige wetgeving in andere landen ligt de bewijslast van de toestemming bij de verspreider (Beyens & Lievens, 2016b). Deze zal moeten aantonen dat hij de uitdrukkelijke toestemming kreeg voor de verdere verspreiding van het beeld.

In andere rechtsordes bleef het slachtoffer al te vaak in de kou staan doordat deze het bewijs moest leveren dat de verspreider op de hoogte was dat er geen toestemming bestond voor het doorsturen (Beyens & Lievens, 2016a; Van de Heyning, 2020). Daardoor zou een slachtoffer enkel de uploader kunnen aanspreken, maar niet diegenen die de beelden verder verspreiden aangezien deze mogelijks niet wisten dat de beelden zonder toestemming gepost werden. De bepaling in het Nederlands Strafwetboek¹² voorziet dat de openbaarmaking van een afbeelding van seksuele aard strafbaar is indien de verspreider op de hoogte is van de wederrechtelijke aard van de afbeelding of als hij naaktbeelden verspreidt wetende dat dit nadelig kan zijn voor de persoon (Berndsen 2020). Toegepast op gefilmde seksuele misdrijven zal een verspreider van deze beelden strafbaar zijn, op basis van de Belgische wetgeving, ook als deze de beelden

⁹ De bepaling die het niet-consensueel verspreiden van naaktbeelden bestraft, werd per amendement ingevoegd in aanvulling van het wetsvoorstel aangaande voyeurisme, zij het dat de focus volledig lag op het verspreiden van beelden uit wraak. In de verantwoording werd verduidelijkt: “Deze strafbaarstelling beoogt inzonderheid het zogenaamde optreden van de “pornowreker” die zich wreekt na een liefdesbreuk door voor privédoeleinden bedoelde opnames te verspreiden op internet of op de sociale netwerken”. Amendement nr. 2 aan het wetsvoorstel tot wijziging van het Strafwetboek wat de strafbaarstelling van de aanranding van de eerbaarheid betreft, *Parl.St.* 54-699/003, p. 5.

¹⁰ Zie hiervoor de voorbereidende werken: Wetsvoorstel tot bestrijding van de niet-consensuele verspreiding van seksueel getinte beelden en opnames, *Parl.St.* 55-101.

¹¹ Wet van 4 mei 2020 ter bestrijding van de niet-consensuele verspreiding van seksueel getinte beelden en opnames, *BS* 18 mei 2020, 35762.

¹² Artikel 139h.2 Strafwetboek, zoals ingevoerd bij Wet van 27 september 2019 tot wijziging van onder meer het Wetboek van Strafrecht in verband met de herwaardering van de strafbaarstelling van enkele actuele delictsvormen (herwaardering strafbaarstelling actuele delictsvormen, *Stb.* 2019, 311).

niet maakte, niet als eerste postte of in groep deelde, of deze verspreidde met de kennis dat het om seksuele misdrijven gaat. Het loutere feit dat hij deze beelden verspreidde zonder de toestemming van de persoon die hierop is afgebeeld, in dit geval het slachtoffer, volstaat.

De vraag of een beeld van een seksueel misdrijf onder deze bepaling valt, is afhankelijk van de evaluatie van deze beelden als naakt – of seksueel beelden zoals opgenomen in artikel 371/1 en /2 Strafwetboek. De definitie van een naakt – of seksueel beeld is dan ook van belang. Deze definitie is echter geenszins evident. De ervaring van het slachtoffer van een beeld als ontbloot of seksueel kan in de tijd evolueren met veranderende maatschappelijke normen en kan verschillen van cultuur tot cultuur of van persoon tot persoon. Het individuele aanvoelen van een persoon als al dan niet grensoverschrijdend kan echter niet dienen voor een objectief bestanddeel van een strafrechtelijke incriminatie. Bij de totstandkoming van de bepaling voyeurisme boog de wetgever zich reeds over de definitie van een blote persoon. Dit is in de voorbereidende werken gedefinieerd als een “*persoon die een deel van zijn lichaam laat zien dat, op grond van de huidige maatschappelijke normen en het collectieve bewustzijn van de eerbaarheid, bedekt zou zijn gebleven indien de persoon had geweten dat hij werd bespied of gefilmd zonder diens toestemming*”¹³. Zoals Beyens en Lievens terecht schrijven is niet de ontbloting van een lichaam een doorslaggevend element, maar wel de context waarin de ontbloting plaatsvond (Beyens & Lievens, 2016a). Bijvoorbeeld kan dezelfde persoon zelf een foto van zichzelf op een strand in bikini posten, maar ernstig gekwetst worden door een beeld waarin ze in lingerie in haar slaapkamer suggestief poseert. Er is in de voorbereidende werken echter geen definitie terug te vinden van wat ‘seksuele beelden’ inhouden. Het komt dan ook de rechter toe om in de concrete context te analyseren of er sprake is van dergelijke beelden. Indien op de beelden van seksuele misdrijven deze misdrijven zelf te zien zijn of het slachtoffer in staat van ontbloting, vallen dergelijke beelden dan ook binnen het toepassingsgebied van artikel 371/1 Strafwetboek. Indien de beelden¹⁴, daarentegen, louter betrekking hebben op voorafgaande bedreigingen of andere vormen van geweld tegen het slachtoffer, is er niet voldaan aan deze definitie.¹⁵

Wat wel reeds vast is komen te staan uit de rechtspraak van het Hof van Cassatie, is dat het onbelangrijk is of de persoon identificeerbaar of herkenbaar is¹⁶. Uit deze rechtspraak alsook de bewoordingen van artikel 371/1 Strafwetboek lijkt het onbelangrijk of het ook om een effectieve foto gaat van de ontblote persoon of persoon in een seksuele activiteit. Een realistische voorstelling van deze persoon in die situatie zal ook volstaan om te voldoen aan de libellering van het misdrijf.

¹³ Wetsontwerp tot wijziging van het strafwetboek wat de strafbaarstelling van de aanranding van de eerbaarheid betreft, *Parl. St. kamer* 2015-2016, nr. 54-0699/003, p. 5.

¹⁴ Veelal wordt vergeten dat ook geluidsopnames van dergelijke feiten onder de libellering van artikel 371/1 Strafwetboek vallen.

¹⁵ Dit wil niet zeggen dat de verspreiding van deze beelden niet op een andere wijze kunnen bestraft worden, bijvoorbeeld vanwege een verboden verwerking van persoonsgegevens doordat gezichtskarakteristieken dergelijke persoonsgegevens uitmaken.

¹⁶ Cass. 29 oktober 2019.

De wet van 4 mei 2020 betekende wel een wijziging in de bestraffing van het misdrijf verspreiding van intieme beelden zonder toestemming. Naast de bestraffing voor het misdrijf onder 371/1 lid 2 Strafwetboek, kan een verspreider op basis van artikel 371/2 Strafwetboek zwaarder gestraft worden indien deze de beelden met kwaadwillig opzet verspreidt, bv. om de voormalige partner te treffen, of voor economische redenen, bv. door het aanbieden van dergelijke beelden aan een website in ruil voor betaling of *sextortion*. Indien er voldaan is aan deze verzwarende omstandigheid, wordt de verspreider gestraft met een jaar tot vijf jaar gevangenisstraf en met een geldboete van tweehonderd euro tot tienduizend euro. De verhoogde geldboete dient om het mogelijk financieel voordeel te bestraffen.¹⁷ Deze bepaling is van belang voor de discussie over de verspreiding van beelden van seksuele misdrijven. De vraag kan gesteld worden of er bij verspreiding van dergelijke beelden niet steeds voldaan is aan het verzwarende element van de kwaadwilligheid gezien de redelijke persoon weet of moet weten dat door de verspreiding bijkomend leed wordt aangericht. Uit het onderzoek naar de redenen voor de verspreiding van de beelden, zoals hoger werd uiteengezet, blijkt echter dat de intentie om te schaden niet automatisch aanwezig is in hoofde van de verspreiders. Deze intentie voor de verspreiding kan evenzeer gericht zijn op de eigen beleving van de verspreider en zonder bijkomende schadelijke intentie naar het slachtoffer. Er zal dus steeds *in concreto* moeten beoordeeld worden of er voldaan is aan de verzwarende omstandigheid.

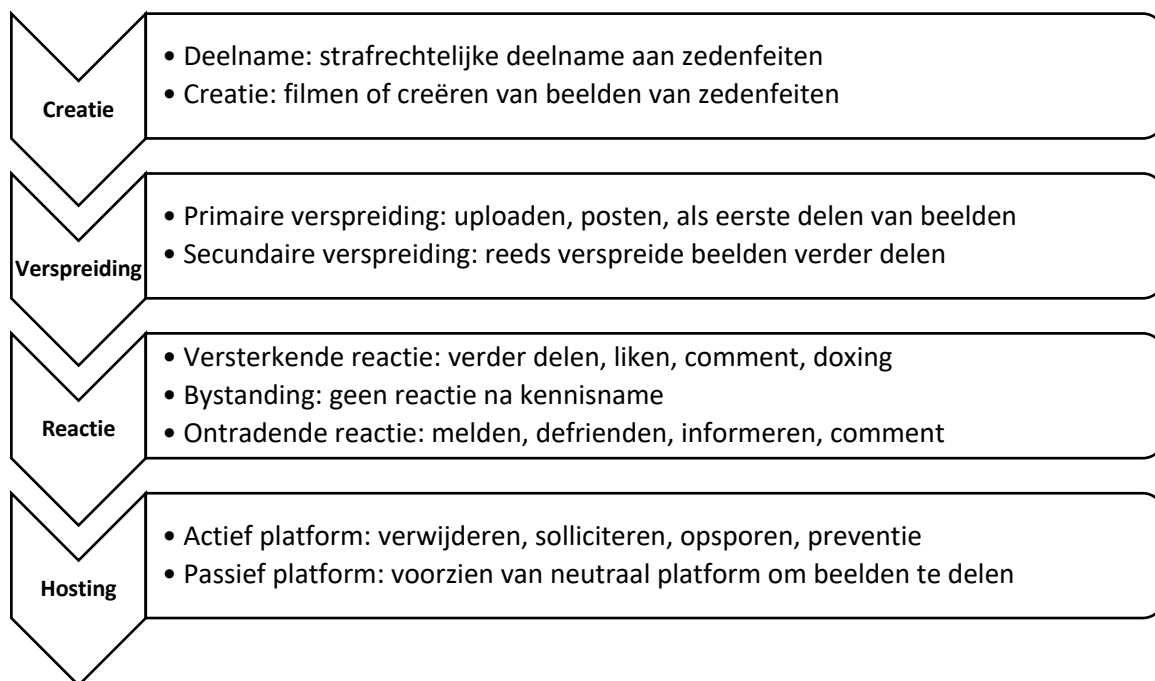
Eveneens is er een zwaardere bestraffing indien het slachtoffer minderjarig is. Indien de feiten worden gepleegd op of met behulp van een minderjarige boven de volle leeftijd van zestien jaar, wordt de verspreider gestraft met opsluiting van vijf jaar tot tien jaar. Onder de 16 jaar wordt de bestraffing zelfs verhoogd tot een gevangenisstraf tussen de tien en vijftien jaar. Indien de beelden van een minderjarige worden verspreid, geldt een onweerlegbaar vermoeden dat er geen toestemming was. Anders gezegd, pas vanaf 18 jaar kan een persoon toestemming geven voor de verspreiding van zijn of haar naaktbeelden. Op dit vlak verschilt de minimumleeftijd voor toestemming bij de niet-consensuele verspreiding van naaktbeelden onder artikel 371/1 Strafwetboek van de minimumleeftijd voor toestemming voor offline seksuele activiteiten. Immers, voor de misdrijven aanranding van de eerbaarheid en verkrachting zijn de minimumleeftijden voor toestemming op 16 en 14 jaar respectievelijk gesteld. Deze incriminatie overlapt deels met artikel 383bis Strafwetboek dat onder andere het verspreiden van kindermisbruikmateriaal strafbaar stelt. De wetgever heeft er voor gekozen om de leeftijd voor toestemming daarentegen gelijk te stellen met de leeftijd voor de beoordeling van beelden als kindermisbruikmateriaal. Daardoor maakt het verspreiden van beelden van minderjarigen die ontbloot zijn of in een seksuele activiteit, zoals strafbaar onder artikel 371/1 Strafwetboek, eveneens het verspreiden van kindermisbruikmateriaal uit, zoals bestraft onder artikel 383bis.

¹⁷ Wetsvoorstel tot bestrijding van de niet-consensuele verspreiding van seksueel getinte beelden en opnames, *Parl.St.* 55-101.

5. Verspreiding van beelden van seksuele misdrijven: een multi-actor fenomeen

In het vorige deel werd ingegaan op het strafrechtelijk kader voor de verspreiding van naakt – en seksbeelden, waarbij de relevantie voor de verspreiding van beelden van seksuele misdrijven werd geduid. Zoals reeds beschreven, weten we dat deze verspreiding een enorme impact kan hebben op het slachtoffer. Deze impact wordt echter niet alleen bepaald door een enkele verspreider, maar is het gevolg van een veelheid aan acties en actoren, waarbij elke stap en elke actor kan bijdragen tot het toebrengen van leed, het versterken of voorkomen hiervan. Waar in klassieke seksuele misdrijven de actoren veelal beperkt zijn tot dader, slachtoffer en eventuele omstaanders, zijn veel meer actoren betrokken bij een online verspreiding van beelden van dergelijke misdrijven.

Concreet kunnen volgende acties bij de verspreiding van beelden van seksuele misdrijven onderscheiden worden:

Vanuit juridisch perspectief worden de verschillende acties onder andere kwalificaties bestraft, waardoor andere constitutieve bestanddelen beoordeeld moeten worden voor de wederrechtelijkheid van de acties, en gelden andere regels naar (al dan niet strafrechtelijke) aansprakelijkheid voor de acties. Een goed begrip van deze gelaagdheid aan acties en actoren is dus belangrijk om het fenomeen correct te vatten (Van de Heyning et al., 2020). Bovendien brengt elke stap mogelijks andere kwalificaties en aansprakelijkheden met zich mee. Wie dus strafrechtelijk (of civielrechtelijk) aansprakelijk zal zijn voor het verspreiden van beelden van seksuele misdrijven behoeft daardoor een genuanceerd antwoord.

5.1 De creatie van beelden

In de eerste plaats zijn de online beelden het resultaat van de creatie hiervan. Hierbij bestaan de actoren enerzijds uit de deelname aan de feiten en anderzijds uit de opname van de beelden. De deelnemers zijn de daders van de seksuele misdrijven en zullen dan ook strafrechtelijk aansprakelijk zijn voor verkrachting dan wel aanranding van de eerbaarheid.¹⁸ Diegene die de beelden maakt, kan overlappen met een deelnemer aan de seksuele misdrijven maar ook zelf geen mededader zijn van de feiten. In zover het gaat om beelden van minderjarigen, kan de filmer zich bovendien schuldig maken aan het maken van kindermisbruikmateriaal dat strafbaar wordt gesteld onder artikel 383bis Strafwetboek. Afhankelijk van de context kan deze persoon zich ook schuldig maken aan schuldig verzuim conform artikel 422bis Strafwetboek in zover deze kon helpen zonder ernstig gevaar voor zichzelf of voor anderen. Een verkrachting werd immers reeds aanvaard als een ernstig gevaar voor de fysieke integriteit van een persoon. De ‘filmer’ van feiten is echter niet noodzakelijk strafbaar. Een persoon kan immers in een situatie zijn waar deze niet tussenkomt uit angst dat de dader(s) van de feiten zich tegen hem zouden keren¹⁹, maar de beelden maakt onder dreiging van geweld of als juist bewijs van de feiten.

5.2. De verspreiding van de beelden

De cruciale tweede fase is de verspreiding van de beelden, ofwel door het plaatsen op publiek toegankelijke of gesloten platformen dan wel door de verspreiding via communicatie-applicaties in private groepen. Het al dan niet publiekelijke karakter van de verspreiding kan een bijkomend element zijn dat een rol speelt in de mate van verspreiding van de beelden en impact op het slachtoffer, aangezien enkel publieke foto's en posts in zoekmachines naar boven zullen komen.²⁰ Daardoor zullen deze beelden ook naar boven komen bij opzoeken op de persoon voor bijvoorbeeld een professionele betrekking. Echter, uit voorlopig onderzoek blijkt dat het merendeel van de verspreiding van naakt – of seksbeelden zonder toestemming gebeurde via interpersoonlijke communicatiemiddelen, zoals smartphones, emails en sociale media (Henry, Powell & Flynn 2017). De verspreiding gaat steeds gepaard met een primaire verspreider, namelijk een persoon die de beelden online plaatst of als eerste deelt. Veelal zullen anderen nadien de beelden verder verspreiden (secundaire verspreiding). Een website kan ook de rol van secundaire verspreider spelen, bijvoorbeeld als deze website actief dergelijke beelden solliciteert en deze publiceert. Er bestaan online duizenden websites die zich richten op het plaatsen van niet-consensuele naaktbeelden en beelden van seksuele activiteiten (Stroud 2014; Makin & Morczek 2015), waarbij ook beelden van seksuele misdrijven worden gedeeld (Henry & Flynn 2019). Maar ook op reguliere *adult sites* circuleren dergelijke beelden.

¹⁸ Het nieuw Voorontwerp van wet houdende wijzigingen aan het Strafwetboek met betrekking tot het seksueel strafrecht wijzigt bepaalde strafmaten en bepalingen, maar voert geen essentiële wijzigingen door voor wat de bestrafing van de voor dit vraagstuk relevante bepalingen betreft.

¹⁹ In dat geval is er dan ook geen schuldig verzuim gezien er slechts voldaan is aan de constitutieve bestanddelen van het misdrijf als er geen ernstig gevaar is voor de eigen fysieke integriteit. Zo weerhield de KI te Gent reeds dat een paniektoestand in hoofde van de inverdenkinggestelde van die aard kan zijn dat deze niet meer in staat is om de juiste beslissingen te nemen, zodat zij zich in een overmachtsituatie bevond. Het moreel element van het misdrijf schuldig verzuim is dan niet voorhanden. KI Gent 20 maart 2012, *TGR-TWVR* 2012, afl. 3, 204.

²⁰ C. Goldberg, "How Google has destroyed the lives of revenge porn victims", *New York Post* 17 august 2019.

Pornhub besliste in 2020 bijvoorbeeld om miljoenen beelden van het platform te verwijderen nadat een baanbrekend artikel in de New York Times aantoonde dat er een zeer grote hoeveelheid aan beelden van seksuele misdrijven gedeeld werden, zoals beelden van verkrachtingen, kindermisbruikmateriaal, en andere beelden met fysiek, psychologisch of mentaal geweld.²¹

Zoals hoger reeds besproken stelt artikel 371/1 Strafwetboek de verspreiding van naaktbeelden en beelden van een expliciet seksuele handeling zonder toestemming strafbaar, ongeacht of het gaat om primaire of secundaire verspreiding. Meer, ook de strafmaat is dezelfde. Dit betekent dat de bestraffing in principe dezelfde kan zijn voor een persoon die beelden online plaatste wetende dat de afgebeelde persoon geen toestemming gaf, als deze die deze beelden die reeds wijdverspreid circuleren op online platformen doorstuurt naar een vriend. Deze gelijkstelling kan verwonderen vanuit de bescherming van de persoonlijke levenssfeer, omdat de inbreuk op het privéleven gebeurt bij de primaire verspreiding terwijl bij een secundaire verspreiding deze beelden reeds publiek zijn. De secundaire verspreider versterkt dan louter de inbreuk op het privéleven. Het Hof van Cassatie benadrukte in haar arrest van 31 maart 2015 dat de bestraffing van het delen van deze beelden zonder toestemming niet alleen de persoonlijke levenssfeer en seksuele intimiteit wil beschermen, maar eveneens de seksuele integriteit²². Vanuit die argumentatie is het niet van belang of de beelden reeds publiek gekend zijn en zal elke verdere verspreiding, openbaarmaking of bewerking een nieuwe inbreuk op die integriteit uitmaken.

Waar het recht geen verschil lijkt te maken tussen een primaire en secundaire verspreider, verschilt hun rol en impact op het fenomeen danig. Het misdrijf van verspreiding kon niet plaatsvinden zonder de primaire verspreider, terwijl de secundaire verspreider immaterieel is voor wat het bestaan van de verspreiding van de beelden zonder toestemming betreft. Daarentegen wordt de impact op het slachtoffer vooral bepaald door de mate van secundaire verspreiding (McGlynn, Johnson & Rackley 2020). De snelheid waarmee beelden verwijderd kunnen worden na primaire verspreiding is dan ook cruciaal om de schade te beperken. Ook de motivatie voor het verspreiden van beelden tussen primaire en secundaire verspreiders kan verschillen. Waar de primaire verspreider het slachtoffer veelal kent en persoonlijke motieven kan hebben voor de verspreiding (bv. in reactie tot een afgesprongen relatie), zullen secundaire verspreiders veelal verder staan van het slachtoffer of zelfs het slachtoffer helemaal niet kennen waardoor er andere redenen zijn voor de verspreiding (bv. entertainment, seksuele opwindning, groepsdruk, ...). Zoals hoger reeds werd besproken, spelen ook bij het verder verspreiden van beelden van seksuele misdrijven verschillende motieven. Uit onderzoek bleek onder andere dat uit commentaren bij dergelijke beelden regelmatig een afkeurende of spottende reactie over het slachtoffer werd geplaatst, eerder dan dat diegenen die deze beelden zagen het apprecieerden als strafbare feiten die aan autoriteiten gerapporteerd moeten worden (Dodge 2016).

Dit geldt evident voor websites die zich specialiseren in het publiceren van dergelijke beelden. Uit onderzoek blijkt dat zowel geldgewin een belangrijke factor kan zijn (Citron 2014; Stroud

²¹ N. Kristof, "The Children of Pornhub", New York Times 4 december 2020.

²² Hof van Cassatie 31 maart 2015, P.14.0293.N.

2014; Schriener & Rood 2020). Een intussen veroordeelde oprichter van een dergelijke site *IsAnyoneUp* stelde dat de keuze voor deviante seksuele beelden volgde uit de vaststelling dat hier meer geld mee was te verdienen: “the more embarrassing and destructive the material, the more money he made” (Citron 2014). Maar er zijn ook andere motieven voor het opstarten van dergelijke sites en platformen, zoals seksuele interesse en opwinding van de pagina - of website-eigenaar dan wel uitgesproken misogynie (Franklin 2014).

Deze verspreiding kan gepaard gaan met het onthullen van de identiteit en andere persoonlijke gegevens van het slachtoffer, zoals de woonplaats, de werkgever of plaats waar het slachtoffer school loopt. Een variant hierop is het publiceren van deze foto's waarbij vrienden of collega's onder de foto getagd worden om hen direct te informeren over het feit dat deze foto's online staan. Op die manier wordt een slachtoffer blootgesteld aan verdere beledigingen, online belaging en zelfs bedreigingen. Dit fenomeen wordt *exposing* of *dox(x)ing* genoemd. De doelstelling hierbij is om het slachtoffer virtueel aan de schandpaal te nagelen (Chen et al. 2019; MacAllister 2016). In dit geval lijkt er voldaan aan de verzwarende omstandigheid van de kwaadwilligheid zoals deze is opgenomen in artikel 371/2 Strafwetboek. Bovendien kan dit een inbreuk maken op de bescherming van persoonsgegevens, aangezien hierdoor conform de Algemene Verordening gegevensbescherming persoonlijke gegevens op een onwettige manier verwerkt worden.

5.3 De reactie op de beelden

Een derde fase is de reactie van gebruikers op de verspreide beelden.

Deze reactie kan de verspreiding van de beelden versterken. Een secundaire verspreiding kan een dergelijke versterkende reactie uitmaken. Maar evenzeer kan het gaan over het aanmoedigen van de verspreiding of de verspreider, dan wel van de maker van de beelden of deelnemer aan de seksuele misdrijven door de beelden te liken of een positieve comment te plaatsen. De versterkende reactie kan ook gericht zijn op het verder aanbrenge van leed aan het slachtoffer door denigrerende commentaar onder de post of de post aan te prijzen. De vraag naar bestraffing van dergelijke reacties is complex. Waar de reactie bestaat uit een manier waardoor de beelden worden overgenomen, verder verspreid of toegankelijk gemaakt, gaat het in wezen om een fenomeen van verspreiding en geldt artikel 371/1 Strafwetboek. Andere reacties kunnen in bepaalde gevallen ook strafbaar zijn. Een reactie gebaseerd op de nationaliteit, het ras, huidskleur, afkomst of nationale of etnische afstamming van het slachtoffer en die aanzet tot haat, kan bestraft worden op basis van de wet tot bestraffing van bepaalde door racisme of xenofobie ingegeven daden²³. Het misdrijf cyberbelaging vormt een andere piste naar bestraffing. Artikel 145§3bis van de Wet Elektronische Communicatie bestraft het gebruik van een telecommunicatiemiddel om overlast te veroorzaken of schade te berokkenen (Kerkhofs & Van Linthout 2019)²⁴. Hierbij stelt zich wel de vraag of dit misdrijf

²³ Wet van 30 juli 1981 tot bestraffing van bepaalde door racisme of xenofobie ingegeven daden, *BS* 8 augustus 1981, 9928.

²⁴ art. 145 § 3bis Wet 13 juni 2005 betreffende de elektronische communicatie, *BS* 26 juni 2005, 28070. Er kan bovendien ook aan de seksismewet gedacht worden voor dergelijke reacties die door misogynie ingegeven zijn.

van toepassing is als dergelijke commentaren worden geplaatst op een platform waar het slachtoffer zelf niet aanwezig is, aangezien de libellering van het artikel uitdrukkelijk spreekt over overlast aan een ‘correspondent’.

De vervolging voor deze reacties is echter verre van relevant. In lijn met de vaste rechtspraak van de hoogste Belgische hoven die een mening zeer breed interpreteren, oordeelde het Hof van Beroep te Brussel reeds dat het posten van commentaren bij een beeld op publieke sociale media een drukpersmisdrijf uitmaakt. Hier ging het om een zelfgemaakte foto van politieagenten met een beledigend opschrift.²⁵ Dergelijke misdrijven dienen voor het Hof van Assisen te komen en worden daardoor nauwelijks vervolgd (Royer, 2018; Van de Heyning, 2018; Vrieling, 2018a, 2018b). Dit betekent concreet dat een dergelijk commentaar onbestraft blijft tenzij de reactie gericht is op seksuele misdrijven waar een naaktbeeld of beeld van seksuele activiteit wordt hernomen, of het gaat om een strafbare mening, zoals het aanzetten tot haat. Het Europees Hof voor de Rechten van de Mens bevestigde dat niet alleen een comment of post beschermd wordt als mening onder de expressievrijheid in artikel 10 Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens, maar ook een appreciatie van of interesse in een post door bijvoorbeeld op de ‘like’ button te duwen²⁶.

Een tweede reactie is deze van de passieve bystanding. Andere online users zien de beelden maar ondernemen geen actie. Dit kan een versterkende reactie zijn. Doordat geen actie wordt ondernomen, bijvoorbeeld door de beelden te melden, zorgt de bystander er mee voor dat de beelden langer online blijven met het risico van nog verdere verspreiding. Een dergelijke passieve houding is echter niet steeds zonder gevaren. Het Europees Hof voor de Rechten van de Mens oordeelde dat de profieleigenaar van een Facebook-pagina ook strafrechtelijk aansprakelijk kon zijn voor het aanzetten tot haat omdat deze racistische commentaren onder één van zijn posts niet had verwijderd en, na een opmerking hierover, op zijn wall meedeelde dat hij meende dat de commentaren onder de vrije meningsuiting vielen²⁷. Het EHRM meende dat Frankrijk de profieleigenaar wel degelijk kon veroordelen gezien de lange tijd dat de strafbare commentaren op deze pagina zichtbaar waren alsook het publieke profiel van de pagina. Toegepast op beelden van seksuele misdrijven kan een bystander ook aansprakelijk zijn indien op zijn publieke profielpagina dergelijke beelden worden geplaatst en hij deze niet verwijdert. Artikel 371/1 Strafwetboek stelt immers niet alleen de verspreiding strafbaar, maar ook het tonen en toegankelijk maken.

Een derde reactie is deze van ontrading. Dit kan zich uiten in een poging om de beelden offline te krijgen door deze te melden bij het platform waar deze gepost worden of bij andere actoren, zoals de politie of organisaties die zich toeleggen op de bestrijding van niet-consensuele verspreiding van naaktbeelden of kindermisbruikmateriaal. Deze reacties kunnen er ook op gericht zijn om rechtstreeks ontradend dan wel bestraffend te werken ten aanzien van de verspreiders, bijvoorbeeld door deze te *defrienden* of een negatieve comment te plaatsen. De

²⁵ Hof van Beroep Brussel 10 januari 2018, *RABG* 2018, vol. 16, 1499 – 1507.

²⁶ EHRM 15 juni 2021, n° 35786/19, *Melike t. Turkije*, § 44.

²⁷ EHRM 2 september 2021, nr. 45581/15, *Sanchez t. Frankrijk*.

reactie kan eveneens bestaan uit een *reverse-exposing*, namelijk door in een reactie de identiteit van de plegers van de feiten te verspreiden. Zeker waar bepaalde seksuele misdrijven de publieke gemoederen beroeren, duikt het fenomeen op waarbij online de publieke schandpaal wordt georganiseerd om de identiteit en woonplaats van de verdachten en/of hun kennissen en familie publiek te maken. De regelgeving aangaande de bescherming van persoonsgegevens is van toepassing op doxing aangezien hierbij onwettig persoonlijke gegevens worden verwerkt. Het strafrechtelijk kader is echter moeilijker toe te passen op dit fenomeen (Van de Heyning & Verstraeten, 2021). Onderzoek wijst trouwens aan dat jongeren steeds meer kiezen voor een dergelijke reactie bij NCII (Lenhart et al., 2016).

5.4 De hosting en de verwijdering van beelden

Een vierde en laatste handeling die cruciaal is voor de verspreiding van dergelijke beelden is het bieden van een digitaal platform of dienst om beelden te verspreiden door hosting. Het digitaal platform of de dienst is daarbij het middel om beelden toegankelijk te maken, te tonen of te verspreiden waarbij gebruikers hier beelden posten. Hostingdiensten moeten onderscheiden worden van websites of pagina's die zelf content creëren en die aangemerkt worden als secundaire verspreiders. Deze sites, pagina's of profieleigenaars zijn strafbaar onder 371/1 en 371/2 Strafwetboek voor het verspreiden en toegankelijk maken van de beelden. Hosting, daarentegen, wordt in het Wetboek van Economisch Recht omschreven als een dienst van de informatiemaatschappij die bestaat in de opslag van de door een afnemer van de dienst verstrekte informatie²⁸. Hierbij kan gedacht worden aan Facebook, Instagram of TikTok, maar evengoed aan adult sites zoals Pornhub of XHamster waar gebruikers content plaatsen zonder tussenkomst van het platform zelf.

Dergelijke digitale platformen of diensten kunnen actief zijn, in die zin dat ze zelf de content redigeren, modereren of aanpassen. Daarentegen kunnen platformen ook volstrekt passief zijn in die zin dat ze de content geplaatst op hun platform niet aanpassen. De meeste sociale platformen hebben een hybride vorm, waarbij ze enerzijds gebruikers alle content op de platformen laten plaatsen zonder interventie maar wel schadelijke content verwijderen op basis van een melding dan wel op basis van een eigen controlesysteem. Onder andere Facebook experimenteert met artificiële intelligentie om beelden van niet-consensuele verspreiding te herkennen en deze automatisch te laten verwijderen.²⁹ Artikel 17 E-Handelrichtlijn voorziet in een algemene uitsluiting van de aansprakelijkheid voor hosting-diensten indien er illegale of schadelijke content op hun platformen worden geplaatst zolang zij a) als passieve dienst of operator gekwalificeerd kunnen worden en b) niet op de hoogte zijn van de aanwezigheid van schadelijke of illegale content op hun platform. Zodra zij kennis krijgen van deze content, moeten zij zich wel vergewissen of deze content inderdaad strafbaar is dan wel de rechten van

²⁸ Artikel XII.19 Wetboek van Economisch Recht. Deze definitie is gebaseerd op de E-handel richtlijn van de Europese Unie, meer bepaald artikel 14 Richtlijn 2000/31/EG van het Europees Parlement en de Raad van 8 juni 2000 betreffende bepaalde juridische aspecten van de diensten van de informatiemaatschappij, met name de elektronische handel, in de interne markt, OJ L 178, 17.7.2000, p. 1–16. Deze richtlijn zal verdwijnen zodra de Digitale Diensten Richtlijn wordt gestemd. De definitie van hosting zal daarbij behouden worden.

²⁹ A. Davis, Detecting Non-Consensual Intimate Images and Supporting Victims (15 maart 2019), raadpleegbaar: <https://about.fb.com/news/2019/03/detecting-non-consensual-intimate-images/>.

anderen schaadt. Indien zij deze controle niet doorvoeren of nalaten hier adequaat op te reageren, riskeren zij hun uitsluiting van aansprakelijkheid te verliezen. Deze aansprakelijkheidsregeling werd concreet vertaald in de zogenaamde *notice-and-takedown*-verplichting. Platformen zullen voorzien in meldingsbuttons onder posts of bij profielen, online-meldingsformulieren en mailadressen waar misbruik kan gemeld worden (abuse-mailadressen) om dergelijke content te signaleren. De reactie van andere gebruikers wanneer zij dergelijke beelden zien, zoals besproken onder de tweede fase, of door politionele en gerechtelijke autoriteiten is dan ook van groot belang aangezien dit leidt tot een reactie van het platform. Deze uitsluitingsregeling geldt alleen voor passieve platformen. Concreet betekent dit dat als een hostingdienst verder wil gaan in de strijd tegen schadelijke beelden door bv. proactief te zoeken naar beelden van seksuele misdrijven of sturend te werken naar gebruikers over wat zij posten, ze riskeren om hun uitsluiting van aansprakelijkheid te verliezen doordat ze een te actieve rol opnemen.

Dit regelgevend kader zal binnenkort vervangen worden door de Wet inzake digitale diensten (zogenaamde Digital Services Act of DSA).³⁰ Deze verordening zal een hernieuwd wettelijk kader creëren voor alle aanbieders van digitale diensten in de Europese Unie. Ook de verspreiding van illegale en schadelijke content, zoals NCII, werd hierbij uitvoerig belicht. De aansprakelijkheidsregeling voor passieve platformen werd hierbij niet fundamenteel hervormd: de *notice-and-takedown* blijft de basisregel. In principe moeten hosting-dienstverleners maar reageren als ze geïnformeerd worden over illegale content, zoals bijvoorbeeld beelden van seksuele misdrijven. Wel voorziet de DSA dat dienstverleners die actief de content op hun platformen monitoren en illegale content proactief verwijderen, niet gezien zullen worden als een actief platform en dus nog steeds kunnen genieten van de uitsluiting van aansprakelijkheid. Bovendien voert de DSA voor grotere platformen een transparantie – en rapportageverplichting in, wat zou moeten leiden tot meer controle en snellere verwijdering.

De Belgische wetgever meende dat deze *notice-and-takedown* regeling onvoldoende garantie bood op een snelle verwijdering van NCII. De houding van dergelijke platformen en snelheid van een reactie speelt een enorme rol in de mate van verspreiding van dergelijke beelden. Hoe sneller de beelden verwijderd worden, des te minder kans dat de beelden reeds gedownload zijn en kunnen blijven circuleren. Gezien de enorme impact van de blijvende aanwezigheid van dergelijke beelden op slachtoffers, is deze fase van verwijdering dan ook bijzonder belangrijk voor het beperken van de schade en mogelijk maken van herstel. Tijdens de bespreking van het wetsontwerp voor de bestrijding van de niet-consensuele verspreiding van naakt – en seksuele beelden bleek de wetgever de focus te willen leggen op een snellere verwijdering door meer instrumenten te creëren voor slachtoffers om de verwijdering af te dwingen. Om die reden voerde de Belgische wetgever een bijkomende procedure in waarbij de

³⁰ Voorstel voor Verordening van het Europese Parlement en de Raad betreffende een eengemaakte markt voor digitale diensten (wet inzake digitale diensten) en tot wijziging van Richtlijn 2000/31/EG, COM(2020) 825 final. Op het moment van revisie van dit artikel was het voorstel reeds goedgekeurd door het Europese Parlement. L. Bertuzzi, "MEPs adopt Digital Services Act with significant last-minute changes" (20 januari 2021) Te raadplegen: <https://www.euractiv.com/section/digital/news/meps-adopt-digital-services-act-with-significant-last-minute-changes/>

voorzitter van de rechtbank van eerste aanleg bij eenzijdig verzoekschrift het verzoek van een slachtoffer kan horen dat naakt – of intieme beelden verwijderd moeten worden. Conform de nieuwe bepaling in artikel 584 Gerechtelijk Wetboek kan de voorzitter de verspreider of elke als tussenpersoon optredende dienstverlener zoals hosting platformen, bevelen om alle passende middelen aan te wenden om de beelden onmiddellijk weg te halen of ontoegankelijk te maken. In de praktijk werd deze procedure nog maar zeer sporadisch gebruikt.³¹ Deze verspreiders of tussenpersonen moeten binnen de 6 uur na het ontvangen van het bevel deze beelden verwijderen. Ook de politie kan op basis van artikel 39bis Sv deze verspreiders of platformen vragen de beelden te verwijderen.

5.5 De verspreiding van beelden van seksuele delicten als multi-actor fenomeen

De bovenstaande analyse toont aan dat de impact van het verspreiden van beelden van seksuele misdrijven het gevolg is van verschillende acties door verschillende actoren. KEILER stelde vast dat in een digitale wereld een misdrijf wel vaker het gevolg is van een multi-actor scenario, namelijk met continuüm van feiten waarbij “several people cooperating in one way or another to commit a criminal offence” met allerhande gradaties van betrokkenheid (Keiler, 2013). Als gevolg is de vraag naar zowel aansprakelijkheid als verantwoordelijkheid voor de uiteindelijke schade die een slachtoffer ondervindt door de verspreiding niet eenduidig. Telkens zal er concreet moeten nagegaan worden welke acties de verspreiding mogelijk maakten, versterkten en versnelden om tot een globale analyse te komen (Van de Heyning et al., 2020). De wetgever heeft deze analyse deels gevolgd door de verantwoordelijkheden voor het verspreiden van deze beelden maar ook om ze weer te verwijderen, te verdelen over diegenen die de beelden maken, actief verspreiden en hosten. Daarbij stelt zich de vraag naar de haalbaarheid van de vervolging, bijvoorbeeld in het geval dat beelden duizenden malen worden verspreid. Een strategie naar de vervolging waarbij de rol van elke actor in de verspreiding van deze beelden wordt meegenomen, lijkt aangewezen. In Nederland stelde het Openbaar Ministerie in 2020 reeds een Strafvorderingsrichtlijn misbruik seksueel beeldmateriaal op waarin bepaald werd wie en op welke wijze vervolgd zou worden voor het verspreiden van naakt – en seksbeelden.³² Minder evident is de bestraffing van diegenen die de verspreiding (of het leed daarvan) versterkten door een negatieve of passieve reactie. De recente rechtspraak van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens toont aan dat ook zij een rol spelen en een strafrechtelijke verantwoordelijkheid kunnen dragen. In België zal een bestraffing van deze rol nog veelal botsen op de kwalificatie als drukpersmisdrijf. Verder onderzoek naar de rol van reactie op het verspreiden van deze beelden vanuit zowel sociologisch als juridisch perspectief dringt zich dan ook op, in het bijzonder bij beelden van seksuele misdrijven.

³¹ Medewerking van de sociale media bij het verwijderen van beelden in het kader van de wet betreffende wraakporno (MV 11114C), Parl. St. 55 - B034, vragen en antwoorden nr. 23.

³² Richtlijn voor strafvordering misbruik seksueel beeldmateriaal (2020R003), Staatscourant 2020, 62637.

6. Conclusie

In deze bijdrage hebben we het verder verspreiden van sexting beelden (i.e., NCII) en het filmen van seksuele misdrijven gesitueerd binnen (1) de brede cultuur van zelfpresentatie en het online delen van alledaagse en bijzondere levensmomenten, (2) de seksualisering van de digitale media en de opkomst van specifieke genres pornografie en (3) de rol die het filmen speelt tijdens het plegen van de seksuele misdrijven en de objectivering van het slachtoffer.

Het opnemen van seksuele misdrijven met smartphonecameras kan eerst en vooral gesitueerd worden binnen de brede beeld- en online sharecultuur. Digitale media zijn een inherent deel van het leven van veel jongeren en volwassenen geworden. Het filmen en delen van belangrijke en alledaagse activiteiten is voor velen een reflex geworden. Dit is ingebed in onze moderne beeldcultuur, waarbij van jongsaf aan internetgebruikers zich online presenteren in woord en beeld op sociaalnetwerksites. Het alledaagse en, des te meer, uitzonderlijke gebeurtenissen worden gefilmd. Daarnaast is pornografie gemakkelijker toegankelijk online, evenzeer subgenres zoals *rape fantasy porn* en *humiliation porn*. Ook het produceren en distribueren van *home-made* pornografie, vormt een belangrijke context waarin het opnemen van seksuele misdrijven gesitueerd kan worden. Gezien de integratie van digitale media en de reflex om gebeurtenissen uit het leven te filmen en online te delen, kan het ook voor daders of medeplichtigen van seksuele misdrijven een reflex zijn om beelden op te nemen, te delen en als een performance terug te zien. Het filmen op zich kan ook een eigen dynamiek creëren. Zoals vastgesteld in verschillende misdrijven waarin seksueel geweld gefilmd werd, wordt het filmen ingezet als een bijkomend instrument ter vernedering van het slachtoffer, enerzijds door de seksuele objectivering van het slachtoffer en de vrees van het slachtoffer dat de beelden verder verspreid kunnen worden.

Uit het aangehaalde onderzoek naar NCII komt ook de veelheid van motieven en gevolgen aan bod. De verspreiding van intieme beelden gaat gepaard met diverse actoren en acties die weliswaar een continuüm zijn waarbij elke actie de impact op het slachtoffer (mee) kan bepalen, maar daarbij een grote variatie in motieven, rol, impact of (gebrek aan) coördinatie zit. Een *one-fits-all* oplossing naar preventie, bestraffing of remedie is dan ook niet op zijn plaats. Een gelaagde benadering valt te verkiezen, die rekening houdt met de verschillende aspecten zoals die aanwezig zijn in de wet NCII die verspreiding onderscheidt van kwaadwillige verspreiding of de verspreiding met geldgewin. Anderzijds lijkt verder onderscheid naar de rol in de verspreiding (primaire, secundaire, specifieke actie, ...) eveneens nuttig.

Daarnaast moeten verdere initiatieven die jongeren, en het brede publiek in het algemeen, informeren over onder meer NCII, de psychologische en juridische gevolgen verder gestimuleerd worden. Diverse organisaties besteden aandacht aan het informeren maar ook adviseren en begeleiden van slachtoffers. Het blijft belangrijk om de hulplijnen die actief zijn verder te promoten bij het brede publiek zoals de Child Focus hulplijn, Awel (kinderen en jongeren hulplijn), het Instituut voor Gelijkheid van Vrouwen en Mannen (meer in het bijzonder ook het initiatief rond seksueel geweld), het Centrum Seksueel Geweld, het initiatief Veilig internetten, Help Wanted, advies bij seksueel misbruik advies en online aangifte. Voor

jongeren, ouders en leerkrachten is ook informatie beschikbaar gesteld door het Vlaams Kenniscentrum Digitale en Mediawijsheid (en meer in het bijzonder de website over sexting) en het Nederlands netwerk voor mediawijsheid³³.

Ook kan verder geredieerd worden aan de drempels die slachtoffers ondervinden om aangifte te doen. Onderzoek stelde namelijk vast dat er angst is om als slachtoffer NCII aan te geven, uit vrees dat het niet ernstig genomen wordt en angst voor *victim-blaming*. Slachtoffers ondervinden ook schaamte om de gemaakte en doorgestuurde beelden te delen met politiediensten. Meer in het bijzonder ervaren vrouwen, LGBTQ+ personen en burgers met een migratieachtergrond soms drempels om slachtofferschap van NCII te melden en steun te vragen (Henry et al., 2018). Bovendien blijkt uit een onderzoek in het Verenigd Koninkrijk dat er bij de politie een gebrek aan kennis is over de juridische aspecten van NCII en gebrek aan zelfvertrouwen om op een efficiënte manier slachtoffers te helpen. Uit de studie bleek dat 94.7% geen formele training heeft gekregen omtrent NCII, terwijl 19.1% meldde dat ze al politieonderzoek hadden verricht in een NCII context. Hierbij wees men ook op een nood aan verdere integratie van deze nieuwe vormen van misdrijven in de basisopleiding en bijkomende trainingen voor politie (Bond & Tyrrell, 2021). De Belgische wetgever wilde de politie wapenen om ook effectief hulp te bieden door te voorzien dat de politie na een mondelinge vordering van het openbaar ministerie een verspreider of platform kan vragen om beelden onmiddellijk te verwijderen of ontoegankelijk te maken. Een snelle verwijdering van beelden kan er immers voor zorgen dat deze niet wijdverspreid worden op het internet³⁴. De vraag stelt zich echter in welke mate politiediensten de reflex hebben om hieraan te denken, alsook de expertise en capaciteit om deze mogelijkheid aan te wenden.

Tenslotte, kan verder onderzoek deze fenomenen nog scherper in kaart brengen. Niet alleen kwantitatief onderzoek dat focust op prevalentie, predictoren en (psychologische) gevolgen van NCII en het delen van beelden van seksuele misdrijven, maar ook kwalitatief onderzoek bij verschillende stakeholders. Door middel van interviews van slachtoffers, daders en getuigen, kan diepgaander inzicht verworven worden in motieven en gevolgen en wat slachtoffers en getuigen afremt, of net zou stimuleren, om hulp te zoeken, te interveniëren of aangifte te doen.

³³ Childfocus: www.childfocus.be; Awel: www.awel.be; Instituut voor Gelijkheid van Vrouwen en Mannen specifieke website rond seksueel geweld: www.stopseksueelgeweld.be; Centrum voor Seksueel Geweld: www.centrumseksueelgeweld.nl; Veilig internetten: www.veiliginternetten.nl; Help Wanted: www.helpwanted.nl en www.meldknop.nl; Mediawijs: www.mediawijs.be en www.sexting.be; Nederlands netwerk voor mediawijsheid: www.mediawijzer.net.

³⁴ Artikel 39bis § 6 lid 6 Wetboek van Strafvordering.

Bibliografie

- Antoniadou, N., Kokkinos, C. M., & Markos, A. (2019). Psychopathic traits and social anxiety in cyber-space: A context-dependent theoretical framework explaining online disinhibition. *Computers in Human Behavior, 99*, 228–234. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2019.05.025>
- Attwood, F. (Ed.). (2009). *Mainstreaming sex: The sexualization of Western culture*. I.B. Tauris.
- Bates, S. (2017). Revenge Porn and Mental Health: A Qualitative Analysis of the Mental Health Effects of Revenge Porn on Female Survivors. *Feminist Criminology, 12*(1), 22–42. <https://doi.org/10.1177/1557085116654565>
- Beyens, J., & Lievens, E. (2016a). Niet-consensuele verspreiding van seksuele beelden. Analyse van wetgevende initiatieven in de Verenigde Staten, het Verenigd Koninkrijk en België. *Nieuw Juridisch Weekblad, 348*, 654–671.
- Beyens, J., & Lievens, E. (2016b). A legal perspective on the non-consensual dissemination of sexual images: Identifying strengths and weaknesses of legislation in the US, UK and Belgium. *International Journal of Law, Crime and Justice, 47*, 31–43. <https://doi.org/10.1016/j.ijlcrj.2016.07.001>
- Bi, X., Yang, Y., Li, H., Wang, M., Zhang, W., & Deater-Deckard, K. (2018). Parenting Styles and Parent–Adolescent Relationships: The Mediating Roles of Behavioral Autonomy and Parental Authority. *Frontiers in Psychology, 9*, 2187. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2018.02187>
- Bindesbøl Holm Johansen, K., Pedersen, B. M., & Tjørnhøj-Thomsen, T. (2019). Visual gossiping: Non-consensual ‘nude’ sharing among young people in Denmark. *Culture, Health & Sexuality, 21*(9), 1029–1044. <https://doi.org/10.1080/13691058.2018.1534140>
- Bond, E., & Tyrrell, K. (2021). Understanding Revenge Pornography: A National Survey of Police Officers and Staff in England and Wales. *Journal of Interpersonal Violence, 36*(5–6), 2166–2181. <https://doi.org/10.1177/0886260518760011>
- Bonetti, L., Campbell, M. A., & Gilmore, L. (2010). The relationship of loneliness and social anxiety with children’s and adolescents’ online communication. *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking, 13*(3), 279–285. <https://doi.org/10.1089/cyber.2009.0215>
- Boyd, D. (2011). Social network sites as networked publics: Affordances, dynamics, and implications. In *Networked self: Identity, community, and culture on social network sites*. (pp. 39–58). Routledge.
- Boyd, D. (2014). *It’s complicated. The social lives of networked teens*. Yale University Press.
- Butler, J. (2007). Torture and the Ethics of Photography. *Environment and Planning D: Society and Space, 25*(6), 951–966. <https://doi.org/10.1068/d2506jb>
- Cefai, S. (2020). Humiliation’s media cultures: On the power of the social to oblige us. *New Media & Society, 22*(7), 1287–1304. <https://doi.org/10.1177/1461444820912543>

- Chen M., Cheung A.S.Y., Chan K.L. (2019). Doxing: What Adolescents Look for and Their Intentions. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 16(2):218. <https://doi.org/10.3390/ijerph16020218>
- Citron, D.K. (2014). *Hate Crimes in Cyberspace*. Harvard University Press.
- Clancy, E. M., Klettke, B., Crossman, A. M., Hallford, D. J., Howard, D., & Toumbourou, J. W. (2021). Sext Dissemination: Differences across Nations in Motivations and Associations. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 18(5), 2429. <https://doi.org/10.3390/ijerph18052429>
- Clancy, E. M., Klettke, B., & Hallford, D. J. (2019). The dark side of sexting – Factors predicting the dissemination of sexts. *Computers in Human Behavior*, 92, 266–272. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2018.11.023>
- Côté, J. E. (2009). Identity Formation and Self-Development in Adolescence. In R. M. Lerner & L. Steinberg (Eds.), *Handbook of Adolescent Psychology* (p. 266-304). John Wiley & Sons, Inc. <https://doi.org/10.1002/9780470479193.adlpsy001010>
- Delfino, R. (2019). Pornographic Deepfake aphic Deepfakes: The Case for F es: The Case for Federal Criminalization of al Criminalization of Revenge Porn’s Next T s Next Tragic Act agic Act. *Fordham Law Review*, 88(3), 887–938.
- Dodge, A. (2016). Digitizing rape culture: Online sexual violence and the power of the digital photograph. *Crime, Media, Culture: An International Journal*, 12(1), 65–82. <https://doi.org/10.1177/1741659015601173>
- Dragiewicz, M., Burgess, J., Matamoros-Fernández, A., Salter, M., Suzor, N., Woodlock, D. & Harris, B. (2018). Technology facilitated coercive control: domestic violence and the competing role of digital media platforms. *Feminist Media Studies*, 18(4), 609 – 625. <https://doi.org/10.1080/14680777.2018.1447341>
- Franklin, Z. (2014). Justice for Revenge Porn Victims: Legal Theories to Overcome Claims of Civil Immunity by Operators of Revenge Porn Websites. *California Law Review*, 102(5), 1303–1335.
- Fredrickson, B. L., & Roberts, T.-A. (1997). Objectification Theory: Toward Understanding Women’s Lived Experiences and Mental Health Risks. *Psychology of Women Quarterly*, 21(2), 173–206. <https://doi.org/10.1111/j.1471-6402.1997.tb00108.x>
- Granic, I., Morita, H., & Scholten, H. (2020). Beyond Screen Time: Identity Development in the Digital Age. *Psychological Inquiry*, 31(3), 195–223. <https://doi.org/10.1080/1047840X.2020.1820214>
- Hansen Mandau, M. B. (2020). Homosocial positionings and ambivalent participation: A qualitative analysis of young adults’ non-consensual sharing and viewing of privately produced sexual images. *MedieKultur: Journal of Media and Communication Research*, 36(67), 055–075. <https://doi.org/10.7146/mediekultur.v36i67.113976>
- Harris, E., & Bardey, A. C. (2019). Do Instagram Profiles Accurately Portray Personality? An Investigation Into Idealized Online Self-Presentation. *Frontiers in Psychology*, 10, 871. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2019.00871>

- Haynes, J. (2019). Judicial approaches to combating ‘revenge porn’: a multi-jurisdictional perspective. *Commonwealth Law Bulletin*, 44(3), 400 – 428.
<https://doi.org/10.1080/03050718.2019.1635034>
- Henry N., & Flynn A. (2019). Image-Based Sexual Abuse: Online Distribution Channels and Illicit Communities of Support. *Violence Against Women*. 25(16), 1932-1955. doi:
<https://doi.org/10.1177/1077801219863881>
- Henry, N., Flynn, A., & Powell, A. (2018) Policing image-based sexual abuse: stakeholder perspectives, *Police Practice and Research*, 19(6), 565-581, <https://doi.org/10.1080/15614263.2018.1507892>
- Henry, N., McGlynn, C., Flynn, A., Johnson, K., Powell, A., Scott, A. J., Rackley, E., & Gavey, N. (2021). The harms of image-based sexual abuse. In *Image-based Sexual Abuse. A Study on the Causes and Consequences of Non-consensual Nude or Sexual Imagery*. Routledge.
- Henry, N., McGlynn, C., Powell, A., Scott, A. J., Johnson, K., & Flynn, A. (2020). *Image-based sexual abuse: A study on the causes and consequences of non-consensual nude or sexual imagery*. Routledge.
- Henry, N., Powell, A., & Flynn, A. L. G. (2017). *Not Just 'Revenge Pornography': Australians' Experiences of Image-Based Abuse: A Summary Report*. RMIT University.
- Hunehäll Berndtsson, K., & Odenbring, Y. (2021). They don’t even think about what the girl might think about it’: Students’ views on sexting, gender inequalities and power relations in school. *Journal of Gender Studies*, 30(1), 91–101.
<https://doi.org/10.1080/09589236.2020.1825217>
- Kaakinen, M., Koivula, A., Savolainen, I., Sirola, A., Mikkola, M., Zych, I., Paek, H., & Oksanen, A. (2021). Online dating applications and risk of youth victimization: A lifestyle exposure perspective. *Aggressive Behavior*, 47(5), 530–543. <https://doi.org/10.1002/ab.21968>
- Keiler, J. (2013). *Actus reus and participation in European criminal law*. Intersentia.
- Kelly, L. (1987). The Continuum of Sexual Violence. In J. Hanmer & M. Maynard (Eds.), *Women, Violence and Social Control* (pp. 46–60). Palgrave Macmillan UK.
https://doi.org/10.1007/978-1-349-18592-4_4
- Kerkhofs, J., & Van Linthout, P. (2019). Cybercrime 3.0. Politeia.
- Kirchengast, T., & Crofts, T. (2019). A Critical Analysis of the Conduct and Fault Elements in 'Revenge Porn' Criminalisation. *Criminal Law Journal*, 43(4), 274-292.
- Kitchen, A.N. (2015). The Need to Criminalize Revenge Porn: How a Law Protecting Victims Can Avoid Running Afoul of the First Amendment. *Chicago-Kent Law Review*, 90(1), 247 – 299
- Kroger, J. (2004). *Identity in adolescence. The balance between self and other*. Hove: Routledge.
- Lenhart, A., Ybarra, M., Zickuhr, K., & Price-Feeney, M. (2016). *Online Harassment, Digital Abuse, and Cyberstalking in America*.
https://www.datasociety.net/pubs/oh/Online_Harassment_2016.pdf

- Lippman, J. R., & Campbell, S. W. (2014). Damned If You Do, Damned If You Don't...If You're a Girl: Relational and Normative Contexts of Adolescent Sexting in the United States. *Journal of Children and Media*, 8(4), 371–386. <https://doi.org/10.1080/17482798.2014.923009>
- Livingstone, S. (2008). Taking risky opportunities in youthful content creation: Teenagers' use of social networking sites for intimacy, privacy and self-expression. *New Media & Society*, 10(3), 393–411. <https://doi.org/10.1177/1461444808089415>
- Maas, M. K., Cary, K. M., Clancy, E. M., Klettke, B., McCauley, H. L., & Temple, J. R. (2021). Slutpage Use Among U.S. College Students: The Secret and Social Platforms of Image-Based Sexual Abuse. *Archives of Sexual Behavior*, 50(5), 2203–2214. <https://doi.org/10.1007/s10508-021-01920-1>
- MacAllister, J. (2016-2017). The doxing dilemma: seeking a remedy for the malicious publication of personal information. *Fordham Law Review*, 85(5), 2451 – 2483. <https://ir.lawnet.fordham.edu/flr/vol85/iss5/21>
- Makin, D. A., & Morczek, A. L. (2015). The Dark Side of Internet Searches: A Macro Level Assessment of Rape Culture. *International Journal of Cyber Criminology*, 9(1), 1–23. <https://doi.org/10.5281/zenodo.22057>
- Mandau, M. B. H. (2021). “Snaps”, “screenshots”, and self-blame: A qualitative study of image-based sexual abuse victimization among adolescent Danish girls. *Journal of Children and Media*, 15(3), 431–447. <https://doi.org/10.1080/17482798.2020.1848892>
- McElhaney, K. B., Allen, J. P., Stephenson, J. C., & Hare, A. L. (2009). Attachment and Autonomy During Adolescence. In R. M. Lerner & L. Steinberg (Eds.), *Handbook of Adolescent Psychology* (p. adlpsy001012). John Wiley & Sons, Inc. <https://doi.org/10.1002/9780470479193.adlpsy001012>
- McGlynn, C., Johnson, K., Rackley, E., Henry, N., Gavey, N., Flynn, A., & Powell, A. (2021). ‘It’s Torture for the Soul’: The Harms of Image-Based Sexual Abuse. *Social & Legal Studies*, 30(4), 541–562. <https://doi.org/10.1177/0964663920947791>
- McGlynn, C., Rackley, E., & Houghton, R. (2017). Beyond ‘Revenge Porn’: The Continuum of Image-Based Sexual Abuse. *Feminist Legal Studies*, 25(1), 25–46. <https://doi.org/10.1007/s10691-017-9343-2>
- Morahan-Martin, J., & Schumacher, P. (2003). Loneliness and social uses of the Internet. *Computers in Human Behavior*, 19(6), 659–671. [https://doi.org/10.1016/S0747-5632\(03\)00040-2](https://doi.org/10.1016/S0747-5632(03)00040-2)
- Morelli, M., Bianchi, D., Baiocco, R., Pezzuti, L., & Chirumbolo, A. (2016). Not-allowed sharing of sexts and dating violence from the perpetrator’s perspective: The moderation role of sexism. *Computers in Human Behavior*, 56, 163–169. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2015.11.047>
- Naezer, M., & van Oosterhout, L. (2021). Only sluts love sexting: Youth, sexual norms and non-consensual sharing of digital sexual images. *Journal of Gender Studies*, 30(1), 79–90. <https://doi.org/10.1080/09589236.2020.1799767>

- Nesi, J., & Prinstein, M. J. (2015). Using Social Media for Social Comparison and Feedback-Seeking: Gender and Popularity Moderate Associations with Depressive Symptoms. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 43(8), 1427–1438. <https://doi.org/10.1007/s10802-015-0020-0>
- Ojeda, M., Del Rey, R., & Hunter, S. C. (2019). Longitudinal relationships between sexting and involvement in both bullying and cyberbullying. *Journal of Adolescence*, 77, 81–89. <https://doi.org/10.1016/j.adolescence.2019.10.003>
- Patchin, J. W., & Hinduja, S. (2020). Sextortion Among Adolescents: Results From a National Survey of U.S. Youth. *Sexual Abuse*, 32(1), 30–54. <https://doi.org/10.1177/1079063218800469>
- Peter, J., & Valkenburg, P. M. (2011). The Use of Sexually Explicit Internet Material and Its Antecedents: A Longitudinal Comparison of Adolescents and Adults. *Archives of Sexual Behavior*, 40(5), 1015–1025. <https://doi.org/10.1007/s10508-010-9644-x>
- Powell, A., & Henry, N. (2017). Beyond ‘Revenge Pornography’. In A. Powell & N. Henry, *Sexual Violence in a Digital Age* (pp. 117–152). Palgrave Macmillan UK. https://doi.org/10.1057/978-1-137-58047-4_5
- Regehr, K., Birze, A., & Regehr, C. (2021). Technology facilitated re-victimization: How video evidence of sexual violence contributes to mediated cycles of abuse. *Crime, Media, Culture: An International Journal*, 174165902110503. <https://doi.org/10.1177/17416590211050333>
- Ringrose, J., Harvey, L., Gill, R., & Livingstone, S. (2013). Teen girls, sexual double standards and ‘sexting’: Gendered value in digital image exchange. *Feminist Theory*, 14(3), 305–323. <https://doi.org/10.1177/1464700113499853>
- Ringrose, J., Regehr, K., & Whitehead, S. (2021). ‘Wanna trade?’: Cisheteronormative homosocial masculinity and the normalization of abuse in youth digital sexual image exchange. *Journal of Gender Studies*, 1–19. <https://doi.org/10.1080/09589236.2021.1947206>
- Royer, S. (2018). Beledigingen via sociale media en het drukpersmisdrijf. *Nieuw Juridisch Weekblad*, 387, 650–651.
- Sandberg, S., & Ugelvik, T. (2016). Why do offenders tape their crimes? Crime and punishment in the age of the selfie. *British Journal of Criminology*, azw056. <https://doi.org/10.1093/bjc/azw056>
- Schouten, A. (2007). *Adolescents’ online self-disclosure and self-presentation. Doctoral dissertation*. University of Amsterdam. <https://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.121.6295&rep=rep1&type=pdf>
- Smahel, D., Machackova, G., Dedkova, L., Staksrud, E., Olafsson, K., Livingstone, S., & Hasebrink, U. (2020). *EU Kids Online 2020: Survey results from 19 countries. EU Kids Online*. <https://www.eukidsonline.ch/files/Eu-kids-online-2020-international-report.pdf>
- Sparks, B. (2021). A Snapshot of Image-Based Sexual Abuse (IBSA): Narrating a Way Forward. *Sexuality Research and Social Policy*. <https://doi.org/10.1007/s13178-021-00585-8>

- Spriet, B. & Boeckstaens, J. (2016), het nieuwe misdrijf voyeurisme en een aanpassing van het misdrijf aanranding van de eerbaarheid en van verkrachting. *Tijdschrift voor Strafrecht*, 3, 207-223
- Steinberg, L. (2011). *Adolescence (9th international edition)*. New York NY: McGraw-Hill Humanities/Social Sciences/Languages.
- Stroud, S. (2014). The Dark Side of the Online Self: A Pragmatist Critique of the Growing Plague of Revenge Porn. *Journal of Mass Media Ethics*, 29(3), 168 – 183.
<https://doi.org/10.1080/08900523.2014.917976>
- Suler, J. (2004). The Online Disinhibition Effect. *CyberPsychology & Behavior*, 7(3), 321–326. <https://doi.org/10.1089/1094931041291295>
- Valkenburg, P. M., & Peter, J. (2007). Preadolescents' and adolescents' online communication and their closeness to friends. *Developmental Psychology*, 43(2), 267–277.
<https://doi.org/10.1037/0012-1649.43.2.267>
- Van de Heyning, C. (2018). De materieelrechtelijke kwalificatie van onlinebeledigingen: Over posten, pesten en publiceren. *RABG 2018*, 16, 1530–1535.
- Van de Heyning, C. (2020). De strijd tegen de niet-consensuele verspreiding van seksuele beelden opgevoerd. *Tijdschrift Voor Strafrecht*, 3, 176–183.
- Van de Heyning, C., & Verstraeten, R. (2021). Nieuw misdrijf doxing: pleister op een houten been?. (2021) *Juristenkrant*, 436: 10 – 11.
- Van de Heyning, C., Kentgens, A., & Stamhuis, E. (2020). *Digitale dreigingen, strafrechtelijke adviezen: Cybercrime en cyberwarfare in het Belgische en Nederlandse strafrecht (Preadvies NVVS 2020)*. Wolf Legal Publishin.
- Van Ouytsel, J., Lu, Y., Ponnet, K., Walrave, M., & Temple, J. R. (2019). Longitudinal associations between sexting, cyberbullying, and bullying among adolescents: Cross-lagged panel analysis. *Journal of Adolescence*, 73, 36–41.
<https://doi.org/10.1016/J.ADOLESCENCE.2019.03.008>
- Van Ouytsel, J., Walrave, M., De Marez, L., Vanhaelewyn, B., & Ponnet, K. (2021). Sexting, pressured sexting and image-based sexual abuse among a weighted-sample of heterosexual and LGB-youth. *Computers in Human Behavior*, 117, 1–11.
<https://doi.org/10.1016/J.CHB.2020.106630>
- Van Ouytsel, J., Walrave, M., & Van Gool, E. (2014). Sexting: Between thrill and fear: How schools can respond. *Clearing House*, 87(5), 204–212.
<https://doi.org/10.1080/00098655.2014.918532>
- Van Royen, K., Poels, K., Vandebosch, H., & Walrave, M. (2018). Slut-shaming 2.0. In *Sexting: Motives and risk in online sexual self-presentation / Walrave, Michel [edit.]; et al.* (pp. 81–98). Palgrave Macmillan. https://doi.org/10.1007/978-3-319-71882-8_6
- Vrielink, J. (2018a). Een drukpersmisdrijf met elke andere naam. *Auteurs & Media*, 1, 133–140.

Vrieling, J. (2018b). Goed gesmurft: Internetbeleging levert (toch) persmisdrijf op. *Juristenkrant*, 366, 4.

Wachs, S, Wright, M., Gamez-Guadix, M. & Döring, N. (2021). How Are Consensual, Non-Consensual, and Pressured Sexting Linked to Depression and Self-Harm? The Moderating Effects of Demographic Variables. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 18 (5), 2597. <https://doi.org/10.3390/ijerph18052597>

Walker, K., & Sleath, E. (2017). A systematic review of the current knowledge regarding revenge pornography and non-consensual sharing of sexually explicit media. *Aggression and Violent Behavior*, 36, 9–24. <https://doi.org/10.1016/j.avb.2017.06.010>

Walrave, M., Heirman, W., & Hallam, L. (2014). Under pressure to sext? Applying the theory of planned behaviour to adolescent sexting. *Behaviour & Information Technology*, 33(1), 86–98. <https://doi.org/10.1080/0144929X.2013.837099>

Walrave, M., Van Ouytsel, J., & Ponnet, K. (2020). Aggression through mobile communication: Unraveling its motives and consequences. In *The Oxford handbook of mobile communication and society* (pp. 580–600). Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/OXFORDHB/9780190864385.013.38>

Walrave, M., Van Ouytsel, J., Ponnet, K., & Temple, J. R. (2018). Sharing and caring? The role of social media and privacy in sexting behaviour. In *Sexting: Motives and risk in online sexual self-presentation / Walrave, Michel [edit.]; Ouytsel, Van, Joris [edit.]; Ponnet, Koen [edit.]; Temple, Jeff R. [edit.]* (pp. 1–17). Palgrave Macmillan. <https://doi.org/10.1007/978-3-319-71882-8>

Walther, J. B. (1996). Computer-Mediated Communication: Impersonal, Interpersonal, and Hyperpersonal Interaction. *Communication Research*, 23(1), 3–43. <https://doi.org/10.1177/009365096023001001>

Yar, M. (2012). Crime, media and the will-to-representation: Reconsidering relationships in the new media age. *Crime, Media, Culture: An International Journal*, 8(3), 245–260. <https://doi.org/10.1177/1741659012443227>

Zuromskis, C. (2013). *Snapshot photography: The lives of images*. The MIT Press.